

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Με λογισμό
και μ' όνειρο**

**ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ
ΚΕΙΜΕΝΩΝ**

Ε' & ΣΤ' ΤΑΞΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

**ΑΝΤΑ ΚΑΤΣΙΚΗ-ΓΚΙΒΑΛΟΥ
ΤΖΙΝΑ ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ
ΓΙΑΝΝΗΣ Σ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ
ΣΤΕΛΛΑ ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ
ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ**

1ος τόμος
Κεφάλαια Α1 – Β3

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Άντα Κατσίκη – Γκίβαλου,

καθηγήτρια Ελλην. Φιλολογίας

Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπ. Αθηνών

Τζίνα Καλογήρου, λέκτορας

Διδακτικής της Λογοτεχνίας Π.Τ.Δ.Ε.

Πανεπιστημίου Αθηνών

Γιάννης Σ. Παπαδάτος, σχολικός

σύμβουλος, διδάσκων στο Μ.Δ.Δ.Ε.

Στέλλα Πρωτονοταρίου, δασκάλα

Θεοδόσης Πυλαρινός, δ.φ.,

διδάσκων Πανεπιστημίου Πατρών

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ

ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΥ:

Χρίστος Παπαρίζος, Σύμβουλος Π.Ι.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΟΜΑΔΑΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:

Άντα Κατσίκη – Γκίβαλου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ:

Κωνίνος Μπαλάσκας, Σύμβ. Π.Ι.

**ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ
ΤΟΥ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΥ:
Δημήτριος Κουκολομάτης,
Πρόεδρος
Ανθούλα Δανιήλ
Γεώργιος Οικονόμου
Εύη Σκάρλου**

**ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ:
Νάντια Κουτσουρούμπα**

**ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΓΡΑΦΙ-
ΚΑ, ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ:
Βασιλική Μπεκυρά**

**ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:
Βάσω Ψαράκη**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ
Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ**

Λίγα λόγια για τα παιδιά

Αγαπητοί μικροί μας φίλοι και φίλες,

Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας περιέχει λογοτεχνικά κείμενα, ποιήματα και πεζογραφήματα, παλαιότερα αλλά και πολλά σύγχρονα, διαλεγμένα ειδικά για σας που είστε μαθητές ή μαθήτριες σε μια απ' τις δύο μεγαλύτερες τάξεις του Δημοτικού.

Τα κείμενα αυτά αναφέρονται, όπως θα το διαπιστώσετε και προσωπικά, σε ποικίλα και πολύ ενδιαφέροντα ζητήματα. Θα διαβάσετε, λοιπόν, συγγραφείς που αντλούν το υλικό τους από τις μεγάλες ιστορικές στιγμές του Ελληνισμού, άλλους που δείχνουν έμπρακτα με τα γραπτά τους το ενδιαφέρον τους για τη

ζωή των παιδιών, στο σπίτι, στο σχολείο ή στην κοινωνία· άλλους πάλι που παρουσιάζουν με γλαφυρό τρόπο ανθρώπινους χαρακτήρες, και άλλους, τέλος, που καταπιάνονται με πολλά από τα σημερινά κοινωνικά προβλήματα. Επίσης, θα απολαύσετε λογοτεχνήματα χιουμοριστικά, θα ταξιδέψετε σε χώρους του θρύλου και της φαντασίας με μύθους και με παραμύθια του βιβλίου, και θα βρεθείτε νοερά δίπλα στους ήρωες των διηγημάτων και των ποιημάτων του *Ανθολογίου* σας.

Ένας μεγάλος ποιητής μας, ο Γιώργος Σεφέρης, έχει πει ότι «οι λέξεις για τον ποιητή είναι καράβια που κάνουν πολύ μακρινά ταξίδια». Αλήθεια, οι λέξεις και οι φράσεις σ' ένα λογοτεχνικό έργο γίνονται καραβάκια και ταξιδεύουν τον αναγνώστη μακριά, κουβαλώντας

στα αμπάρια τους τις χαρές και τις δυσκολίες της ζωής. Τον γεμίζουν στο μαγικό ταξίδι τους με διάφορα συναισθήματα: με χαρά και αγωνία, με συγκίνηση και υπερηφάνεια, με γλυκιά προσδοκία και προβληματισμό. Για να το πούμε με άλλα λόγια, κάπως πιο θεωρητικά και μεγαλίστικα, του χαρίζουν αισθητική απόλαυση. Την απόλαυση αυτή ελπίζουμε να τη νιώσετε και σεις διαβάζοντας τα κείμενα του *Ανθολογίου*.

Εκείνο πάντως που επιθυμούμε να σας τονίσουμε ιδιαίτερα είναι ότι το βιβλίο αυτό έρχεται κοντά σας σαν ένας καλός και πιστός φίλος, που απ' τη μια μεριά ονειρεύεται να παίξει μαζί σας, να σας γεμίσει ξεγνοιασιά και να σας ευχαριστήσει, και απ' την άλλη να σας μιλήσει με ειλικρίνεια και να

**σας ανοίξει δρόμους για
δημιουργική εργασία.**

Η συντακτική ομάδα

**Υ.Γ.: Σε αρκετά σημεία θα συναντή-
σετε στο διάβασμά σας ένα αστερά-
κι πάνω από ορισμένες λέξεις. Δεν
πρόκειται για λάθος του τυπογρά-
φου. Τα αστεράκια έχουν σκοπό να
σας δηλώσουν ότι μπορείτε να
καταφύγετε στο κάτω μέρος της
σελίδας και να αναζητήσετε την
ερμηνεία των λέξεων εκείνων που
σας είναι άγνωστες. Ακόμη, στο
τέλος του Ανθολογίου ερμηνεύονται
λέξεις και όροι που μπορεί να μην
τους γνωρίζετε. Βλέπετε, είναι
αδύνατο να ξέρει κανείς τα πάντα
στην απαιτητική εποχή μας και γι'
αυτό χρειάζονται στην ώρα τους και
τα ευρητήρια.**

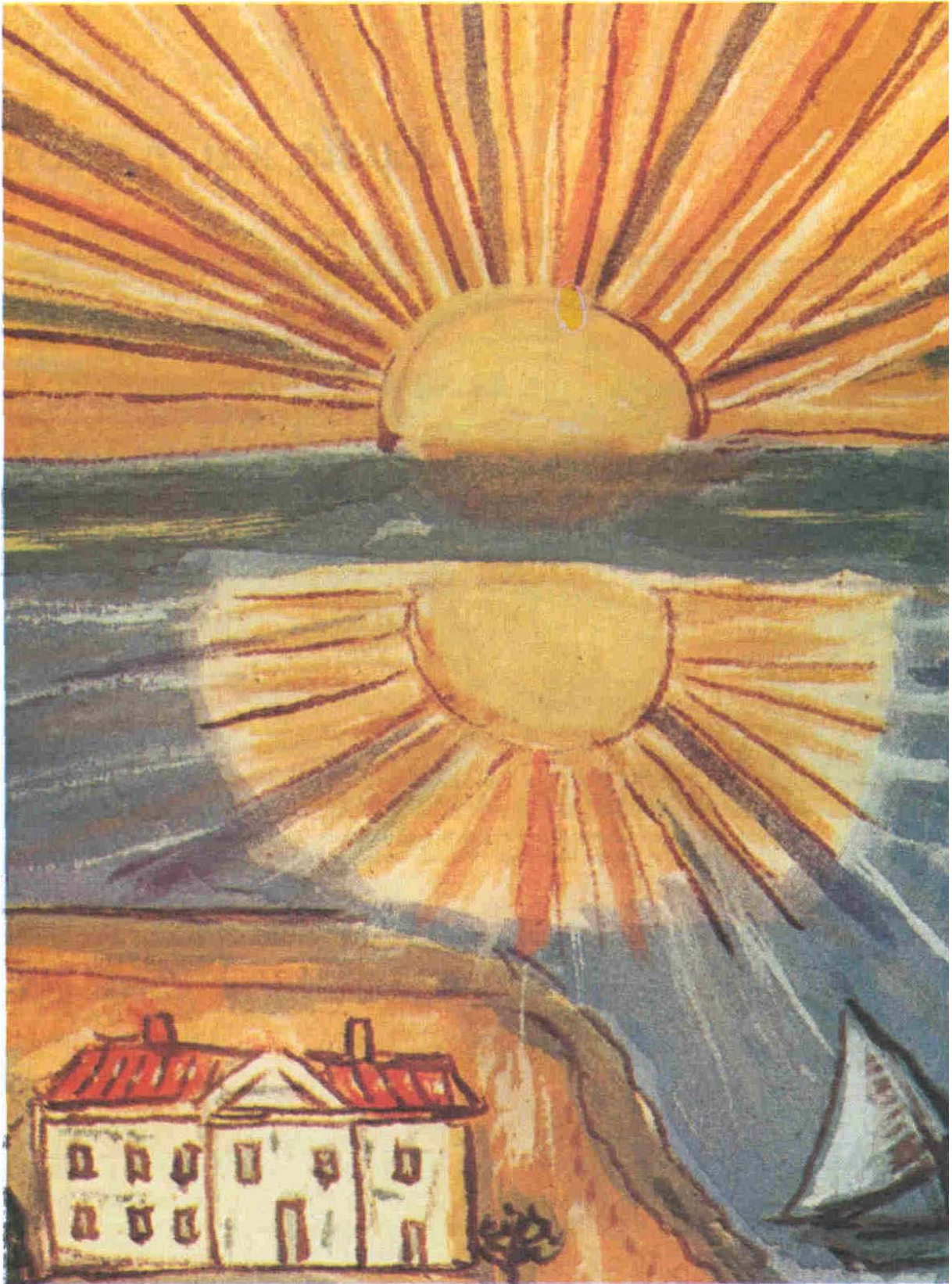
Εμείς και η φύση

**Θεόφιλος Χατζημιχαήλ, Ζίμπερ
Άλτα Υπαρχεία Ιταλίας (Θεόφιλος,
Ζωγραφικοί πίνακες, Δήμος
Μυτιλήνης – Μουσείο Θεοφίλου)**

**Θεόφιλος Χατζημιχαήλ
(1867 – 1934)**

**Λαϊκός αυτοδίδακτος ζωγράφος.
Τα θέματά του αποδίδουν τη
φύση, την αγροτική ζωή, ήρωες
της Επανάστασης του '21 κ.ά.**

**Θεόφιλος Χατζημιχαήλ,
Ζίμπερ Άλτα Υπαρχεία Ιταλίας
(λεπτομέρεια)**

A1

Ο αστρολάβος*

Η Γης είναι η μητέρα μας, απ' αυτήνα βγήκαμε και πάλε σε δαύτη θα γυρίσουμε. Όλα τα ζωντανά πλάσματα τούτη τα θρέφει, κάθε σπέρμα τούτη το βλασταίνει στη στεριά και μέσα στη θάλασσα, στα ποτάμια και στις λίμνες. Στα σπλάχνα της πάλε βαστά άλλα τόσα άψυχα, λογής λογής πετράδια, ασήμια, μαλάματα*, σίδερα, αλάτια κι άλλα πράματα μυστικά, που δεν τα ξέρει κανένας.

αστρολάβος: όργανο που χρησίμευε παλιά στη ναυσιπλοΐα για τον προσδιορισμό του ύψους των αστεριών πάνω από τον ορίζοντα

❖ μαλάματα (το μάλαμα = το χρυσάφι): ποσότητες χρυσού

**Σαν ένα σπυρί θε να 'ναι
ανάμεσα στ' άλλα τ' Άστρα, κι ας
είναι το πιο μεγάλο πράμα που
ξέρουμε. Απορεί άνθρωπος με τι
τρόπο σηκώνει τα βαριά βουνά, τις
θάλασσες, τις πολιτείες, και γυρίζει
μέσα στ' απέραντο πέλαγο τ'
ουρανού, για τούτο οι παλαιοί
πιστεύανε πως στέκεται δίχως να
σαλέψει, θεμελιωμένη στον αιώνα.**

**Οι πολλοί άνθρωποι δεν
κάθονται να στοχαστούνε ποτέ
καλά τούτον τον κόσμο που μας
τριγυρίζει κι απορώ πώς μπορούνε
και ζούνε, μάλιστα λογαριάζουνε
τον εαυτό τους φτυχισμένον
στεκάμενοι διψασμένοι μακριά από
τούτη τη χρυσή βρύση π'
αναβρύζουνε όσα γλυκά αισθήματα
αναπαύουνε τον άνθρωπο και τον
κάνουνε να φχαριστά το Θεό, γιατί
γεννήθηκε σ' αυτόν τον κόσμο.**

Ὅποιος δεν ἤπιε ἀπὸ τοῦτο τ' αγιασμένο νερό του Μπαλουκλή*, να μη λέγει πως εἶναι φτωχισμένος, ας πάει να 'χει και τα πλούτη του Κροίσου.

Την πλάση οι αρχαίοι Ἕλληνες τη λέγανε Κόσμο, που θα πει στολίδι, μα ιδιαίτερα Κόσμο εἶπανε ὅσα βρίσκονται ἀπάνου στη Γης και τη στολίζουνε σα να 'ναι το πλουμισμένο ρούχο της. Τον παλιόν καιρό οι κοπέλες κεντούσανε στα ρούχα τους ξόμπλια* που παρασταίνανε αλλού τον Ουρανό με τ' ἄστρα, αλλού τη Γης με τα λουλούδια, αλλού τη Θάλασσα με τα ψάρια.

τ' αγιασμένο νερό του Μπαλουκλή:
πρόκειται για τη Ζωοδόχο Πηγή του Μπαλουκλή, που εἶναι χριστιανικό αγίασμα στην Κωνσταντινούπολη
❖ ξόμπλια (το ξόμπλι): η διακόσμηση, σχέδια πάνω σε κέντημα

Και τα πιο πολλά αγάλματα
παρασταίνουνε αλληγορικά με
πρόσωπα πότε τη Θάλασσα, πότε
τον Ήλιο, πότε το Φεγγάρι κι άλλα.

Τα πιο μεγαλόπρεπα στολίδια
της Γης είναι τα Βουνά, που πολλά
από δαύτα φτάνουνε σ' ένα ψήλος
να ζαλιστεί άνθρωπος, τέσσερις
χιλιάδες μπόγια και παραπάνου,
θεμελιωμένα στον αιώνα. Απάν'
απάνου οι κορφές τους είναι
καπλαντισμένες* μ' ατσαλένια
βράχια, φαγωμένα από τα
δρολάπια* κι απ' τ' αστροπελέκια.

καπλαντισμένες (καπλαντίζω):
ντυμένες, καλυμμένες,
σκεπασμένες ❖ τα δρολάπια (το
δρολάπι): τα ανεμοβρόχια, οι
νεροποντές

Δεν έχουμε εδώ στον τόπο μας βουνά τόσο ψηλά, όσο είναι σε άλλες χώρες, και μολαταύτα τα βουνά της Ελλάδας πολλές φορές φαντάζουμε σαν πιο μεγαλόπρεπα και πιο αψηλά παρά κείνα τα θεόρατα Ιμαλάγια της Ιντίας, επειδής τον περισσότερον καιρό ο αγέρας είναι καθαρός και κρουσταλλιασμένος και τα δείχνει καθαρά, που θαρρείς πως είναι πέτρες κειτάμενες* στον κάμπο, να τις αγγίξεις με το χέρι σου. Ενώ τα μεγάλα Βουνά τα ζώνουνε αντάρες και σύννεφα και τα κρύβουνε ολοχρονίς από τα μάτια μας, κι έχουνε πολύ μάκρος και πολλές κορφές, που δεν είναι πια βουνά μονοκόμματα, παρά ένα χάος αληθινό.

**κειτάμενες (κείτομαι): πεσμένες
ξαπλωμένες**

Γιατί ο άνθρωπος είναι πλασμένος να μπορεί να νιώσει ό,τι πράγμα είναι στα μέτρα του και στις δυνάμεις του, πιο πολύ παρά ό,τι είναι όξω απ' όσο φτάνει το μάτι του κι απ' όσο αισθάνεται η καρδιά του. Το ίδιο είναι κι ο μέρμηγκας, τριγυρίζει γύρω από μια πέτρα και θαμάζεται* και λέει μέσα του τι θεόρατο βουνό είναι τούτο, γιατί κείνη η πέτρα είναι σε αναλογία με το μπόι του, ενώ η Γκιόνα και τ' Άγραφα είναι γι' αυτόν ακατανόητα, επειδή δεν ημπορεί να τα τηράξει* και να τα θαμάξει.

Ένα τέτοιο πράγμα γίνεται και στη Θάλασσα, μονάχα πως ο ταξιδευτής

θαμάζεται (θαμάζομαι): αισθάνεται
θαυμασμό ❖ να τα τηράξει
(τηράζω): να τα κοιτάξει, να τα
αντικρίσει

τραβώντας με το καράβι του πολλά μερόνυχτα δίχως να βρει στεριά, τα χάνει κι απορεί πού βρίσκεται τόσο νερό που λες και δεν έχει άκρια και πάτο, επειδή στη θάλασσα δεν είναι μονάχα το μάτι που τον κάνει να θαμάζει, μα κι ο καιρός που περνά ώσπου να βρει στεριά.

Έχουνε να πούνε πως οι Έλληνες τραγουδήσανε κι ιστορήσανε με πιότερο αίσθημα απ' άλλους τα φυσικά χτίσματα και δεν αφήσανε τίποτα να μην το στολίσουνε με τη φαντασία τους, είτε Βουνό, είτε Θάλασσα, Ποτάμια, Νησιά, Βρύσες, επειδή με το να 'ναι μικρή η χώρα τους κι η θάλασσά τους γιομάτη μπουγάζια* και κόρφους*, και

μπουγάζια (το μπουγάζι): στενό θαλάσσια περάσματα ❖ κόρφους (ο κόρφος): θαλάσσιους κόλπους

πλουμισμένη* από πλήθος νησιά,
λες κι ήτανε επιταυτού* καμωμένα
όλα τα φυσικά για τον άνθρωπο κι
αγαπημένα από δαύτον, κι όχι
φοβερά κι απέραντα που να τον
τρομάζουνε και να τον
βουβαίνουνε. Και τα παραστήσανε
όλα τα φυσικά με σκέδιο
ανθρωπινό, τις Θάλασσες, τα
Ποτάμια, τα Βουνά, τις Βρύσες,
τους Ανέμους και τ' άλλα της Γης.

Η θάλασσα η δική μας είναι
μικρή γούρνα* μπροστά στον
Ωκεανό, θέλω να πω για τ'
Αρχιπέλαγο* και για τη Μαύρη
Θάλασσα. Μα κι η λεγόμενη

πλουμισμένη (πλουμίζω):

στολισμένη ❖ επιταυτού: επίτηδες,
ειδικά ❖ (η) γούρνα: κοίλωμα με
νερό, όμοιο με λεκάνη ❖ το

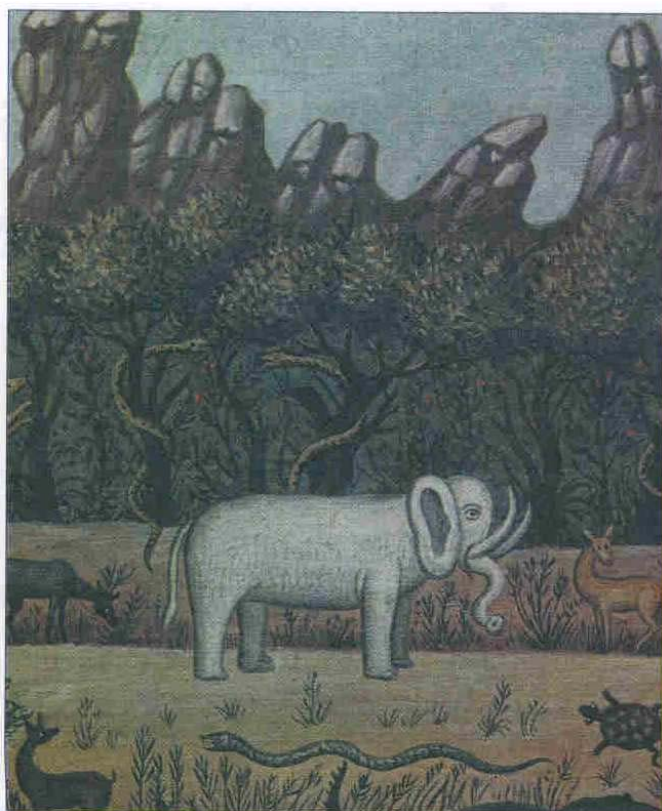
Αρχιπέλαγο: το Αιγαίο πέλαγος

Μεσόγεια Θάλασσα, που 'ναι το μεγάλο πέλαγο για τα καράβια μας, είναι κι εκείνη μια μικρή λίμνη, αν τη βάλεις κοντά στον Ωκεανό. Για τούτο ο σοφός Πλάτωνας λέγει πως η θάλασσα που βρίσκεται μέσα από τις Κολόνες του Ηρακλέα* φαίνεται σα λιμάνι με μια στενή μπούκα* κι οι άνθρωποι που ζούνε γύρω της είναι ίδια μερμήγκια ή βαθρακοί* γύρω από 'ναν* βάλτο.

Στα σημερινά τα χρόνια οι άνθρωποι πετάνε στον ουρανό με τ' αεροπλάνα και ταξιδεύουνε με μεγάλη γληγοράδα, ώστε να 'ρχεται η μια χώρα κοντά στην άλλη και

Κολόνες του Ηρακλέα: ο πορθμός του Γιβραλτάρ ❖ (η) μπούκα: στόμιο λιμανιού ❖ βαθρακοί (ο βαθρακός): το βατράχι ❖ γύρω από 'ναν: γύρω από έναν

φαίνεται η Γης ίσα μ' ένα πορτοκάλι. Με τούτο δεν πάει να πει πως ο κόσμος μικρυνε. Πολλά μυστήρια είναι ακόμα, πλήθος τόποι κρυμμένοι και μυστικοί. Κι οι χώρες οι αρχαίες έχουνε πράματα που δεν ιστορηθήκανε, γιατί χιλιάδες χρόνια πατιούνται από ανθρώπους που χτίζουνε ολοένα χτίρια, φτιάνουνε καράβια κι άλλα χειροτεχνήματα, πλέκουνε ιστορίες, που κάθε άνθρωπος μερακλής και περίεργος θέλει να τα μάθει και να τα σπουδάξει. Άλλη γνώση φχάριστη κι αισθηματική για τον άνθρωπο σαν την ιστορία της Γης, λέγω να μην υπάρχει.

**Φώτη
Κόντογλου, Ζώα
(Οι Έλληνες
ζωγράφοι,
εκδ. Μέλισσα)**

Ερωτήσεις - Δραστηριότητες:

- 1. Ποια είναι η θέση της Γης στο Σύμπαν; Πώς έβλεπαν οι αρχαίοι τη Γη και πώς εμείς σήμερα;**
- 2. Να βρείτε στο κείμενο τις ομορφιές της Γης και να συζητήσετε γι' αυτές στην τάξη.**

3. Λέγονται πολλά, και μάλιστα δυσάρεστα, για την εικόνα που θα παρουσιάζει η Γη μας στο άμεσο μέλλον. Επειδή το μέλλον αυτό ανήκει περισσότερο σε σας, ποιες πρέπει να είναι οι ενέργειές σας, ώστε να απολαύσετε μια ευχάριστη και πιο ανθρώπινη ζωή;

4. Ζωγραφίστε μια εικόνα, εμπνευσμένη από το κείμενο.

5. Η γλώσσα του κειμένου διαφέρει σε αρκετά σημεία από τη γλώσσα που γράφουμε σήμερα. Πως το εξηγείτε;

Φώτης Κόντογλου

(Αϊβαλί Μικράς Ασίας 1895 – Αθήνα 1965)

Ζωγράφος, με σπουδαίες επιδόσεις στην αγιογραφία, και πεζογράφος.

Το πραγματικό όνομά του ήταν Φώτης Αποστολέλης. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αθήνα. Το έργο του, γραμμένο στη δημοτική γλώσσα, προβάλλει την Ελλάδα, την Ορθοδοξία, την αγνή παράδοση της ελληνικής Ανατολής· είναι κατάφορτο από ποικίλα στοιχεία που σχετίζονται με τη διαχρονική πορεία και την ιστορία του μικρασιατικού ελληνισμού.

Έργα του: *Ταξίδια, Πέδρο Καζάς, Αδάμαστες ψυχές, Η πονεμένη Ρωμιοσύνη κ.ά.*

Φώτη Κόντογλου,
Αυτοπροσωπογραφία

Οδυσσέας Ελύτης

A2

Ο ήλιος ο ηλιάτορας

ΑΦΗΓΗΤΗΣ

**Ο ήλιος ο ηλιάτορας
ο πετροπαιχνιδιάτορας**

ΩΩ

**από την άκρη των ακρώ
κατηφοράει στο Ταίναρο**

ΩΩ

**Φωτιά 'ναι το πιγούνι του
χρυσάφι το πιρούνι του**

Ο ΗΛΙΟΣ

Ε σεις στεριές και θάλασσες
τ' αμπέλια κι οι χρυσές ελιές

ακούτε τα χαμπέρια* μου
μέσα στα μεσημέρια μου

«Σ' όλους τους τόπους κι αν γυρνώ
μόνον ετούτον αγαπώ!»

ΑΝΕΜΟΙ

Άκου κι εμάς που μόλις εγυρίσαμε
νησιά και πολιτείες που γνωρίσαμε

Κρήτη και Μυτιλήνη Σάμο κι Ικαριά
Νάξο και Σαντορίνη Ρόδο Κέρκυρα

τα χαμπέρια (το χαμπέρι): οι
ειδήσεις

Σπίτια μεγάλα κι άσπρα σπίτια
βουερά*
πάνω στη μαύρη πέτρα πάνω στα
νερά

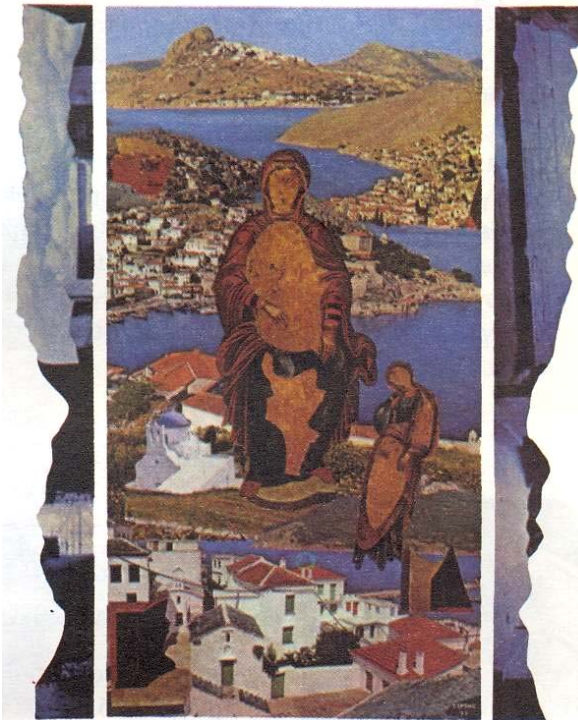

Ξάνθη Θεσσαλονίκη Βέροια
Καστοριά
Γιάννενα Μεσολόγγι Σπάρτη και
Μυστρά

Καμπαναριά και στέγες μες
στη συννεφιά
κι όλα μαζί μια λύπη και μιαν
ομορφιά

βουερά (βουερός): γεμάτα θόρυβο,
γεμάτα ζωή

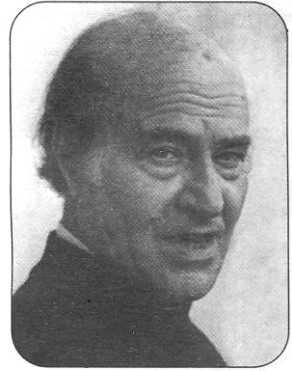
Οδυσσέα Ελύτη, Η Παναγιά τα πέλαγα (κολάζ)

Ερωτήσεις - Δραστηριότητες:

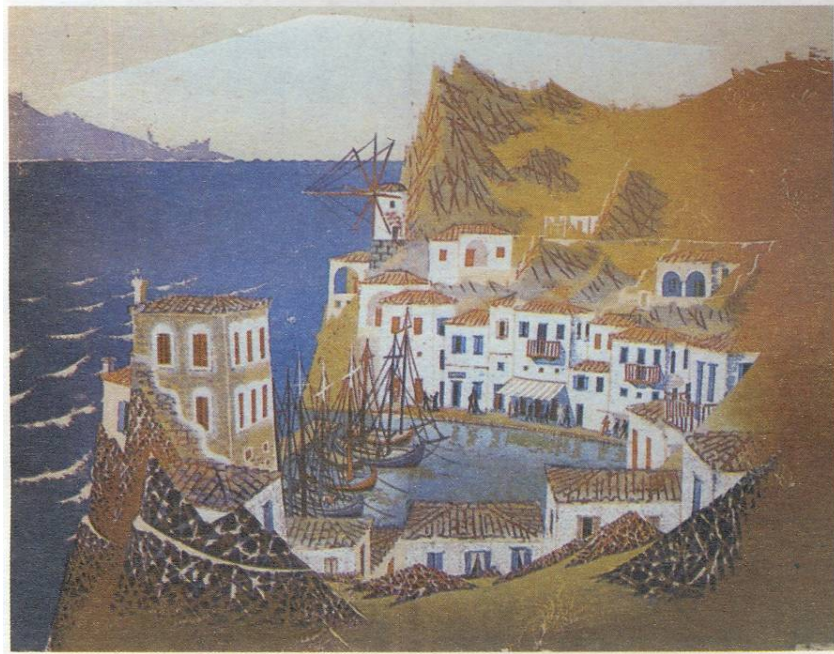
- 1. Ποιες εικόνες του ελληνικού τοπίου παρουσιάζονται στο ποίημα;**
- 2. Διαλέξτε μια εικόνα του ποιήματος και αποδώστε την με την τεχνική του κολάζ.**

Οδυσσέας Ελύτης
(Ηράκλειο Κρήτης 1911
- Αθήνα 1996)

Από τους σημαντικότερους ποιητές της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Το 1979 τιμήθηκε με το Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας. Το πραγματικό του όνομα ήταν Οδυσσέας Αλεπουδέλης. Ασχολήθηκε με τη συγγραφή δοκιμίων, τη μετάφραση, τη ζωγραφική και το κολάζ. Η γνωριμία του με τον υπερρεαλισμό τον επηρέασε αποφασιστικά στα πρώτα ποιητικά του βήματα. Η ποίησή του είναι αισιόδοξη, πλημμυρισμένη από το φως του Αιγαίου. Πολλά ποιήματά του έχουν μελοποιηθεί από Έλληνες συνθέτες.

**Έργα του: Άξιον εστί,
Προσανατολισμοί, Ήλιος ο πρώτος,
Έξι και μία τύψεις για τον ουρανό,
Τα Ρω του έρωτα, Μαρία Νεφέλη,
Ανοιχτά χαρτιά, Εν λευκώ, Ιδιωτική
οδός, Τρία ποιήματα με σημαία
ευκαιρίας, Το μονόγραμμα, Δυτικά
της λύπης, Εκ του πλησίον.**

**Κώστα Γραμματόπουλου,
Αιγαίο XXV
(Λεξικό *Ελλήνων καλλιτεχνών*,
εκδ. Μέλισσα)**

**Κώστας Γραμματόπουλος
(1916)**

***Χαράκτης και ζωγράφος.
Επηρεάστηκε από τον κυβισμό.
Το έργο του διακρίνεται για την
ποιητικότητά του.***

2. Αν τα ρόδα, οι μενεξέδες και οι πανσέδες ήταν άνθρωποι, ποια εξωτερικά και ψυχικά χαρακτηριστικά θα τους δίνατε;

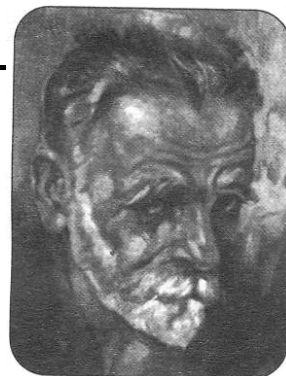
3. Σε πολλά ποιήματά του ο Κ. Παλαμάς υμνεί τα λουλούδια· τα γιούλια, τα χρυσάνθεμα, τα γιασεμιά. Σ' ένα ποίημά του αναφέρει τις «σγουρές δάλιες*, πελαργόνια* ροδισμένα, / του αγρού λούλουδα ξανθά, μελαχρινά, / πορφυρά, γαλάζια / σα χειλάκια και σαν πρόσωπα». Να συνθέσετε ένα δικό σας ποίημα ή ένα σύντομο κείμενο για ένα αγαπημένο σας λουλούδι.

δάλιες (η δάλια): ντάλιες

❖ πελαργόνια (το πελαργόνι): φυτό με ρόδινα και μοβ άνθη

4. Στον πίνακα *Ίριδες* (που βλέπετε στη σελίδα 36), ο Ολλανδός ζωγράφος Βαν Γκογκ ζωγράφισε αυτά τα όμορφα λουλούδια του κήπου. Πάρτε κι εσείς χρώματα και χαρτί και ζωγραφίστε τα αγαπημένα σας λουλούδια. Χαρίστε τη ζωγραφιά σας σ' ένα πρόσωπο που πιστεύετε ότι θα ταίριαζαν τα λουλούδια αυτά.

Κωστής Παλαμάς
(Πάτρα 1859 - Αθήνα 1943)

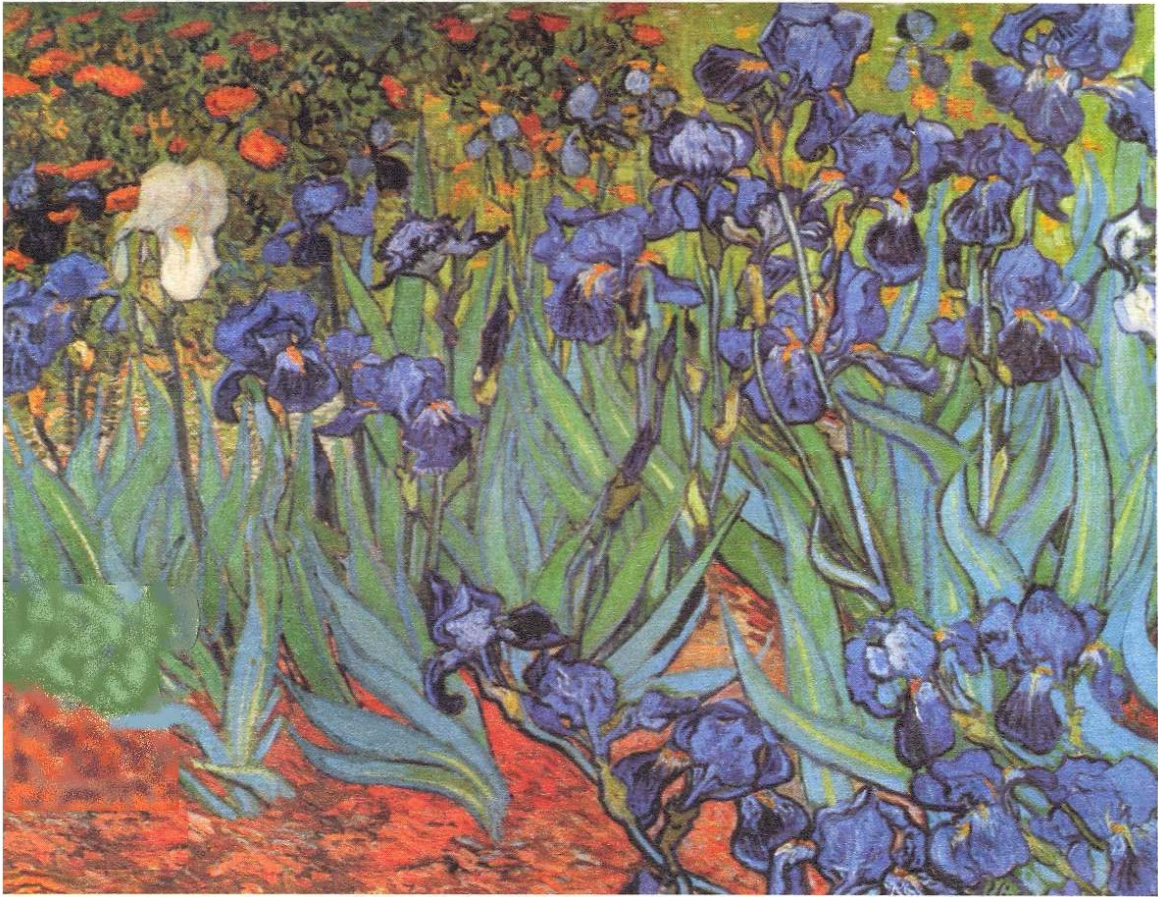

Κορυφαίος ποιητής της νεοελληνικής λογοτεχνίας με πολύ αξιόλογο κριτικό έργο. Έγραψε και διηγήματα. Εργάστηκε ως γραμματέας του Πανεπιστημίου Αθηνών και το 1926 έγινε ένας από τους πρώτους ακαδημαϊκούς.

Αγωνίστηκε για την καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας και για την ανανέωση της ποίησης (ως κορυφαίο πρόσωπο της λογοτεχνικής γενιάς του 1880). Με το έργο του κατάφερε να εκφράσει τις αγωνίες και τους αγώνες του ελληνικού έθνους. Τα θέματά του τα έχει αντλήσει από την αρχαία και τη βυζαντινή ιστορία, τη λαϊκή παράδοση του νεότερου ελληνισμού, καθώς και από προσωπικά βιώματά του. Πέθανε στη διάρκεια της Κατοχής και η κηδεία του πυροδότησε το ξέσπασμα του πατριωτισμού και έδωσε αντιστασιακό μήνυμα στους Γερμανούς κατακτητές. Το όλο έργο του περιέχεται στους δεκαεπτά τόμους των *Απάντων* του, όπου υπάρχουν συλλογές, όπως «Τα τραγούδια της πατρίδος μου»,

«Τα μάτια της ψυχής μου», «Ίαμβοι και ανάπαιστοι», «Ο δωδεκάλογος του γύφτου», «Η φλογέρα του βασιλιά», «Οι καημοί της λιμνοθάλασσας», «Οι νύχτες του Φήμιου» κ.ά.

Βίνσεντ Βαν Γκογκ, Ίριδες (Γκαλερί Τέχνης Joan Whitney Payson, Κολέγιο Westbrook)

**Βίνσεντ Βαν Γκογκ
(1853-1890)**

Κορυφαίος ζωγράφος. Στους πίνακές του απεικονίζει τοπία της εξοχής λουλούδια, χωρικούς. Ζωγράφιζε με έντονα χρώματα και παχιές νευρώδεις πινελιές.

Κώστας Βάρναλης

A4 [Να σ' αγναντεύω θάλασσα]

Το ποίημα που ακολουθεί είναι απόσπασμα από τον «Πρόλογο» της ποιητικής σύνθεσης του Βάρναλη Το φως που καίει. Το έργο αυτό, που πρωτοδημοσιεύτηκε το 1922 στην Αλεξάνδρεια, διακρίνεται για τον αγωνιστικό παλμό του και το κοινωνικό περιεχόμενο των ιδεών του. Ο ποιητής, μάλιστα, χρησιμοποίησε το ψευδώνυμο Δήμος Τανάλιας.

Να σ' αγναντεύω, θάλασσα,
να μη χορταίνω,
απ' το βουνό ψηλά
στρωτήν και καταγάλανη και μέσα
να πλουταίνω
απ' τα μαλάματά* σου τα πολλά.

Να 'ναι χινοπωριάτικον*
απομεσήμερ', όντας*
μετ' άξαφνη νεροποντή
χιμάει μες απ' τα σύννεφα
θαμπωτικά* γελώντας
ήλιος χωρίς μαντύ*.

μαλάματα (το μάλαμα): τα
χρυσάφια, τα χρυσαφένια χρώματα
❖ χινοπωριάτικον: φθινοπωρινό
❖ όντας: όταν ❖ θαμπωτικά: με
τρόπο εκθαμβωτικό ❖ μαντύ:
μανδύας

Να ταξιδεύουν στον αγέρα
τα νησάκια, οι κάβοι,
τ' ακρόγιαλα σα μεταξένιοι αχνοί
και με τους γλάρους συνοδιά*
κάποτ' ένα καράβι
ν' ανοίγουν να το παίρνουν
οι ουρανοί.

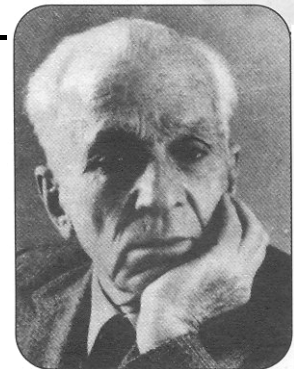
(η) συνοδιά: συνοδεία

Ερωτήσεις - Δραστηριότητες:

- 1. Αν το πρόσωπο που μιλά στο ποίημα κατέγραφε αναλυτικά σ' ένα ημερολόγιο τις σκέψεις και τα συναισθήματα που του προκαλεί η θέα της θάλασσας, τι νομίζετε ότι θα έγραφε; Να συνθέσετε μια σελίδα αυτού του φανταστικού ημερολογίου, παίρνοντας ιδέες από τους στίχους του ποιήματος.**
- 2. Να προτείνετε δικούς σας τίτλους για το ποίημα, δικαιολογώντας κάθε φορά την πρότασή σας.**

Κώστας Βάρναλης

**(Πύργος Ανατολικής Ρωμυλίας
[Βουλγαρία] 1884 – Αθήνα 1974)**

Ποιητής, πεζογράφος και δεινός μεταφραστής. Εργάστηκε επίσης ως δημοσιογράφος. Σπούδασε κλασική φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Έως το 1919 η ποίησή του αντλεί τα θέματά της από την κλασική αρχαιότητα. Στη συνέχεια το έργο του διακρίνεται για τον κοινωνικό προβληματισμό και τη σάτιρά του. Αναφέρεται στην καταπίεση των αδυνάτων και στην κοινωνική δικαιοσύνη.

Έργα του: *Ο προσκυνητής, Το φως που καίει, Σκλάβοι πολιορκημένοι* (ποιητικά). *Η αληθινή απολογία του Σωκράτη, Το ημερολόγιο της Πηνελόπης, Ζωντανοί άνθρωποι* (πεζά). *Στα Αισθητικά – Κριτικά του* περιέχονται μελέτες σχετικές με τη νεοελληνική κριτική.

**Νικόλαου Χριστόπουλου,
Από τα όμορφα συριανά καράβια
του 1869 (Κίτσου Α. Μακρή,
Η λαϊκή τέχνη του Πηλίου,
εκδ. Μέλισσα)**

**Νικόλαος Χριστόπουλος
(1880 - 1967)**

**Λαϊκός ζωγράφος της
περιοχής
του Πηλίου. Ζωγράφιζε
κυρίως θαλασσινά θέματα.**

A5 [Τραγουδάκια του Φωτούλη]

I

Χορτάρι, χορταράκι, με το σύννεφο
και το σπουργίτι.
Το μεσημέρι οι τρυγητές κοιμήθηκαν
στον ίσκιο της Αγια-Μαρίνας.
Έμειναν μόνα τα σταφύλια,
τα καλάθια, το ποτάμι.
Ένα τζιτζίκι κουβεντιάζει
με το μοσκαράκι.
Εγώ είμαι ένα μικρό παιδί και τα
χρυσά κουμπιά μου κουδουνίζουν
κι αν είχα δυο γαλάζια πέδιλα
θα παντρευόμουνα τη λεύκα
κι αν είχα ένα άσπρο γαϊδουράκι –
αχού, ποιος θα με κράταγε;
ούτε το φίδι ούτε η χελώνα ούτε
του κάβουρα η δαγκάνα

Ερωτήσεις - Δραστηριότητες:

- 1. Να δώσετε τίτλους στα ποιηματάκια του Ρίτσου, χρησιμοποιώντας για το καθένα μόνο ένα επίθετο και ένα ουσιαστικό.**
- 2. Με ποιες ζωγραφιές θα αποδίδετε το περιεχόμενο του καθενός από τα ποιήματα; Ποια μουσική θα επιλέγατε για να συνοδέψετε την απαγγελία τους;**
- 3. Να συνθέσετε ένα δικό σας ποίημα ή μια μικρή ιστορία, ξεκινώντας από τους στίχους: «Ένα τζιτζίκι κουβεντιάζει με το μοσκαράκι» ή «Εγώ είμαι ένα μικρό παιδί και τα χρυσά κουμπιά μου κουδουνίζουν».**

Γιάννης Ρίτσος

**(Μονεμβασία 1909 –
Αθήνα 1990)**

Από τους σημαντικότερους ποιητές της λογοτεχνίας μας. Ασχολήθηκε και με τη συγγραφή θεατρικών έργων, πεζογραφημάτων, δοκιμίων, καθώς και με τη μετάφραση και τη ζωγραφική. Τιμήθηκε με πολλά διεθνή βραβεία, μεταξύ των οποίων και με το Βραβείο Λένιν για την Ειρήνη, το 1977. Για τους κοινωνικούς του αγώνες είχε εξοριστεί. Στο πλουσιότατο έργο του αποτυπώνονται γεγονότα της νεότερης ελληνικής ιστορίας, υμνείται η φύση και το σφρίγος των απλών ανθρώπων.

Η ελευθερία και η πίστη στον άνθρωπο είναι αξίες που κατακλύζουν το έργο του. Πολλά ποιήματά του (π.χ. η *Ρωμιοσύνη*, ο *Επιτάφιος*, τα *Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας*) μελοποιήθηκαν από το Μίκη Θεοδωράκη και έγιναν πολύ γνωστά στο ευρύ κοινό. Τα έργα του κυκλοφορούν συγκεντρωμένα σε τόμους, με τον τίτλο *Ποιήματα*. Έγραψε και τα πεζά *Εικονοστάσιο ανωνύμων αγίων* (εννέα τόμοι).

A6

Η πολιτεία της λίμνης

Καθώς έστριψε το αυτοκίνητο, για μια τελευταία φορά, δεν ακούστηκε τίποτ' άλλο παρά μονάχα τούτο: Α! Βρισκόμαστε στα πόδια της λίμνης Ορεστιάδας, αντίκρου στην Καστοριά. Κι ο ήλιος κοκκίνιζε περισσότερο τις στέγες των σπιτιών κι έκανε τα ολόστρωτα νερά να φωσφορίζουν. Ο τόπος αυτός δεν είναι μόνο μοναδικός από το Ταίναρο ίσαμε τη Ροδόπη από την άποψη της τοποθεσίας· είναι και αξιαγάπητος για τον πραγματικό του πολιτισμό, ένα πολιτισμό που γίνεται σημαντικότερος εδώ απάνω, ανάμεσα στους ακραίους σταθμούς της χώρας.

Η πρώτη εντύπωση είναι καταπληκτική· η δεύτερη κάτι περισσότερο: μαγευτική. Ο αναγνώστης μου πρέπει να φανταστεί, αν, φυσικά, δε διαθέτει την προσωπική του εντύπωση, ένα θαυμάσιο κύπελλο ακύμαντων νερών*, στεφανωμένο ολόγυρα από γραφικά βουνά, γεμάτα δροσερά χωριουδάκια, τεχνουργημένο* εξακόσια μέτρα απάνω από τη θάλασσα. Μια γλώσσα στεριάς που μπαίνει βαθιά μέσα στο κύπελλο τούτο και καταλήγει σε κομψό ανασήκωμα*, σ' ένα λόφο πλασμένο για την πιο μακάρια ονειροπόληση. Και στο στενότερο μέρος της γλώσσας αυτής, ανάμεσα

ακύμαντων νερών: χωρίς κύματα

❖ τεχνουργημένο (τεχνουργώ):

κατασκευασμένο με τέχνη

❖ (το) ανασήκωμα: το ύψωμα

στην υπόλοιπη στεριά και στο λόφο, πενήντα μέτρα στο ψηλότερο σημείο της απάνω από τα νερά της λίμνης, χτισμένη μια πολιτεία, που, παρόλο το ξανάνωμά της, διατηρεί απείραχτο, γνήσιο και γεμάτο πραγματικό περιεχόμενο το μεσαιωνικό χαρακτήρα της. Η βλάστηση είναι κυριολεκτικά οργιαστική· πανύψηλα δέντρα διαγράφουν αναπαυτικά σχήματα ολόγυρα στην ακρογιαλιά. Οι λόφοι γύρω πρασινίζουν, τα σπίτια της πολιτείας με τους ξύλινους σκε-παστούς εξώστες και τις σκιερές αυλές ή με τις βεράντες και τα μπαλκόνια του σύγχρονου ρυθμού ανθίζουν και φεγγοβολούν σε απίστευτη ποικιλία χρωμάτων. Είναι ο καιρός, που ανοίγουν τις δέσμες των λουλουδιών τους οι ορτανσίες. Οι γλάστρες είναι

κατάφορτες* από την ατελεύτητη*
ανθοφορία τους, οι κήποι γεμίζουν
από τα πλατιά, καταπράσινα φύλλα
και τ' αγέρινα, μαζεμένα σαν
χαρούμενο μελίσσι, ματάκια των
ανοιγμένων μπουμπουκιών. Σκιά
και σιωπή βασιλεύει στα
καλντερίμια* της πολιτείας, που δεν
τα αισθάνεται κανείς βασανιστικά
στα πόδια του με τον ατελεύτητο
ανηφοροκατήφορό τους, γιατί τον
ξεκουράζει και τονπραΰνει* η
γαλήνη και η δροσιά. Στη λίμνη
κάτω ελαφρά μονόξυλα* ανοίγουν

κατάφορτες (κατάφορτος): γεμάτες
❖ ατελεύτητη (ατελεύτητος):
ατέλειωτη, συνεχής ❖ καλντερίμια
(το καλντερίμι): στενοί δρόμοι,
σοκάκια ❖ πραΰνει (πραΰνω):
ηρεμεί ❖ μονόξυλα (το μονόξυλο):
μικρές βάρκες

τ' αυλάκια τους στο νερό· ψαράδες συναθροίζουν το χρυσάφι της λίμνης, τα ποικιλότατα ψαράκια της, που πουλιούνται σε όλη τη γύρω περιοχή και ακόμη μακρύτερα· αμέριμνα παιδιά τραγουδούν· κουρασμένοι στρατοκόποι* κάθονται στο στηθαίο* του περιφερικού δρόμου κι αναπαύουν τον κάματό τους* με την ευχάριστη οκνηρία* της ώρας. Νομίζει κανείς πως βρίσκεται μπροστά σ' ένα κομμάτι γης και θάλασσας, που δεν είναι τίποτε περισσότερο, τίποτε λιγότερο παρά

στρατοκόποι (ο στρατοκόπος):
οδοιπόροι ❖ (το) στηθαίο:
προστατευτικός τοίχος ❖ τον
κάματό τους (ο κάματος): την
κούρασή τους ❖ την οκνηρία (η
οκνηρία): την τεμπελιά

κρυσταλλωμένος λυρικός οίστρος*. Και την εντύπωση τούτη δεν τη λιγοστεύουν ούτε οι άνθρωποι ούτε οι νέοι ρυθμοί που εισχωρούν σιγά σιγά στην πολιτεία. Τα νέα σπίτια, πολυώροφα, άνετα, φωτεινά, ανθισμένα, ευχάριστα παίρνουν τη θέση τους με κάποιο μέτρο και με κάποιο σχέδιο σιμά στα παλιά αρχοντικά, που σε κάνουν να τα σέβεσαι με την καλή τους διατήρηση και με τον αέρα της πραγματικής αρχοντιάς τους. Κι οι παλιές εκκλησιές, καμιά εβδομηνταριά, πλουσιότατες σ' εσωτερική διακόσμηση, κομψότατες στην αρχιτεκτονική τους, σου εμπνέουν την κατάνυξη*,

(ο) οίστρος: ψυχική και πνευματική έξαρση, έμπνευση, ευδιαθεσία, κέφι
❖ την κατάνυξη (η κατάνυξη): βαθιά θρησκευτική πίστη

που δεν πηγάζει από απλή ιδιοτροπία της στιγμής, μ' από το θέαμα ενός κόσμου που σφυρηλάτησε* και που διατηρεί υπερήφανα την ιδιότυπη ύπαρξή του ανάμεσα σε θύελλες χιλιάδων χρόνων, από την αρχαιότητα ίσαμε σήμερα. Η Καστοριά βρίσκεται σε γεωγραφικό σημείο «νευραλγικό»* κι αιώνες πολλούς υπήρξε κάστρο παρά πολιτεία. Απομένουν ακόμη μερικά σημάδια των παλιών της τειχών, με τους οχυρωμένους πύργους και τη μοναδική τους πύλη. Και κράτησε σ' ευτυχισμένους και δυστυχισμένους καιρούς απείραχτη την εθνική ύπαρξή της, την εμπορική και βιο-

σφυρηλάτησε (σφυρηλατώ):

κατασκεύασε με πίστη

❖ νευραλγικό (νευραλγικός):

μεγάλης σημασίας, καίριο

τεχνική της δραστηριότητα και την πνευματική της καρποφορία. Οι εκκλησιές της είναι από τα χαρακτηριστικότερα δείγματα της μεγάλης ακμής της. Και παρουσιάζουν για τον ταξιδιώτη και τον ερευνητή πραγματικό ενδιαφέρον όχι τόσο για την παλαιότητά τους, που τη βρίσκει κανείς κι αλλού πολύ εύκολα, ούτε για τη διακόσμησή τους με πυκνές τοιχογραφίες, που είναι, το περισσότερο, σακατεμένη, ξαναπερασμένη, ξεφτισμένη στα θλιβερά κουρέλια που άφησε το πέρασμα τόσων χρόνων αναστατώσεων και επιδρομών, όσο για την αρχιτεκτονική τους διάταξη, που δείχνει πόσο μακριά από την καλλιτεχνική εξέλιξη της Πόλης υπήρξε αυτό το πολύτιμο επαρχιακό κέντρο της μεσαιωνικής αυτοκρατορίας. Οι εκκλησιές της

Καστοριάς διατηρούν το ρυθμό της βασιλικής*, τη στιγμή που ο βυζαντινός ρυθμός του τρούλου δημιουργούσε τ' αριστουργήματά του (ΙΑ΄ αιώνας κι εδώθε). Οι Άγιοι Ανάργυροι, ο Άγιος Στέφανος κι οι Ταξιάρχες είναι οι παλιότερες από τις εκκλησιές αυτές του ρυθμού της «βασιλικής». Επίσης παλιά είναι και μια εκκλησιά με τρούλο, η Παναγιά η Κουμπελίδικη, χαριτωμένο αρχιτεκτονικό κατόρθωμα, που βρίσκεται στην αυλή του σημερινού Γυμνασίου. Τα παιδιά της Καστοριάς, που πηγαίνουν στο σχολειό τους κι αντικρίζουν την κομψή και συμπαθητική αυτή Παναγίτσα,

ρυθμό βασιλικής (ρυθμός βασιλικής): είδος χριστιανικού ναού με ορθογώνιο σχήμα

θα πρέπει να την παρακαλούν να τους δίνει φώτιση και να τους οδηγεί σε πολλή προκοπή!

Ερωτήσεις - Δραστηριότητες:

1. Ποια συναισθήματα γεννά στην ψυχή του συγγραφέα η θέα της πολιτείας και της λίμνης της; Να εντοπίσετε λέξεις ή φράσεις του κειμένου, που να δηλώνουν την ψυχική του διάθεση.

2. Ποιες εικόνες του κειμένου θα θέλατε να φωτογραφίσετε; Για τίτλους των φωτογραφιών σας να χρησιμοποιήσετε φράσεις από το κείμενο.

3. Να συγκεντρώσετε πληροφορίες για την ιστορία και την πολιτισμική παράδοση της Καστοριάς.

4. Βρείτε φράσεις από το κείμενο, που να ταιριάζουν ως λεζάντες στον πίνακα του Αγ. Αστεριάδη.

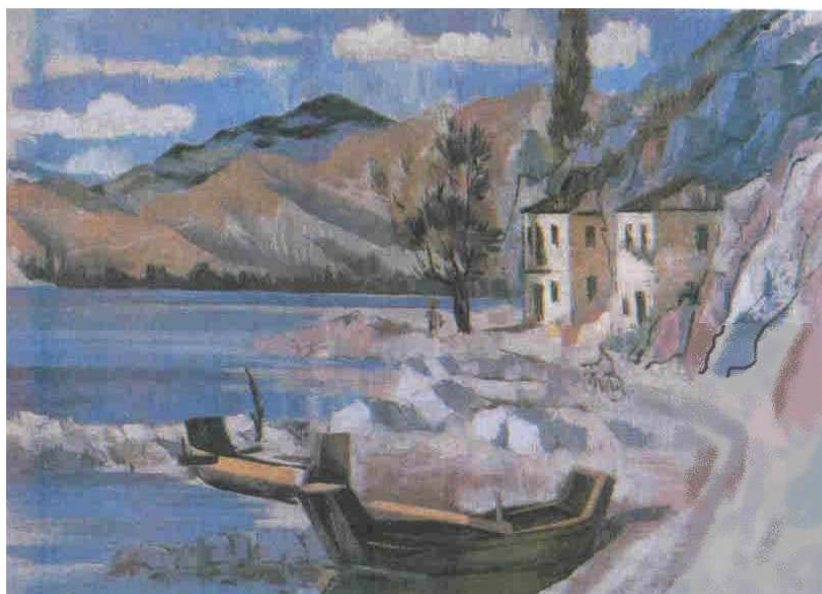
Ι(ωάννης) Μ. Παναγιωτόπουλος
(Αιτωλικό 1901 – Αθήνα 1982)

Ποιητής, πεζογράφος, δοκιμιογράφος και κριτικός. Σπούδασε φιλολογία και δίδαξε στην ιδιωτική εκπαίδευση.

Διατέλεσε υπουργός Πολιτισμού (1974). Το 1976 αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτορας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η ποίησή του διακρίνεται

για τη μουσικότητά της και κινείται σε κλίμα ονείρου και μελαγχολίας. Στο εξάτομο κριτικό έργο του Τα πρόσωπα και τα κείμενα παρουσιάζει Νεοέλληνες συγγραφείς και αναλύει τη λογοτεχνική προσφορά τους. Το ποιητικό έργο του βρίσκεται συγκεντρωμένο στο βιβλίο *Τα ποιήματα*. Σε πεζό λόγο έγραψε τα έργα: *Οι δύο κι η νύχτα, Αστροφεγγιά, Χαμοζωή, Χειρόγραφα της μοναξιάς, Το δαχτυλίδι με τα παραμύθια, Ελληνικοί ορίζοντες, Η Αφρική αφυπνίζεται, Ο σύγχρονος άνθρωπος κ.ά.*

**Αγήνορα Αστεριάδη, Καστοριά.
Γωνιά της λίμνης
(Αγήνωρ Αστεριάδης, Ζωγραφική –
Χαρακτική, Δήμος Αθηναίων –
Δήμος Λάρισας)**

**Αγήνωρ Αστεριάδης,
(1898 – 1977)**

**Ζωγράφος και αγιογράφος.
Δέχτηκε επιρροές από την
ελληνική λαϊκή παράδοση και
τη γαλλική ζωγραφική
των αρχών του 20ού αιώνα.**

Ανδρέας Λασκαράτος

A7

Στο Καλοκαίρι

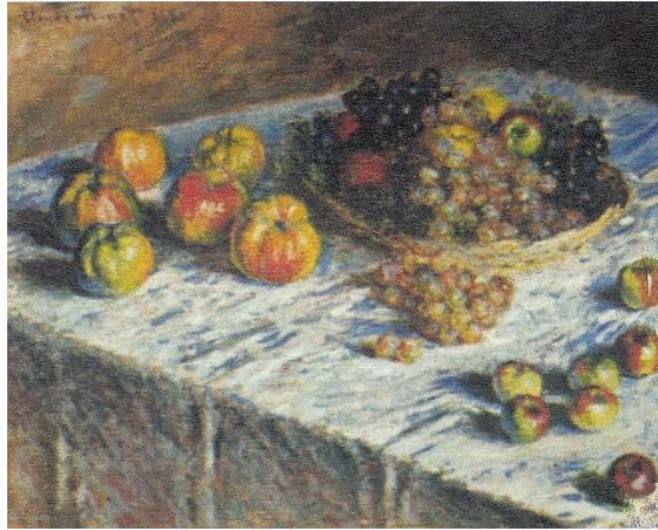
Καλοκαίρι σε λένε ειρωνικώς.
Κακοκαίρι ήθελ' είναι το όνομά σου.
Εσύ μας καις, μας ψένεις ανηλεώς*.
Και ξεραίνεις τη Γη με τη φωτιά σου.
Μας λυεις*, μας λιώνεις,
μας ρουφάς, μας τρως,
Σύρε στην κάταρά μας, σύρε χάσου.
Γιατί εσύ 'σαι ο καιρός
ο πλέα* κακός,
Ο Χειμώνας είν' άγιος εμπροστά
σου.

ανηλεώς: χωρίς έλεος, χωρίς οίκτο

❖ Μας λυεις (λυω): μας διαλύεις

❖ πλέα: πιο

**Κλωντ Μονέ, Νεκρή φύση:
Μήλα και σταφύλια**

**Κλωντ Μονέ
(1840 – 1926)**

**Γάλλος ιμπρεσιονιστής
ζωγράφος.
Συνήθιζε να ζωγραφίζει
πίνακες με το ίδιο θέμα
(π.χ. νούφαρα).
Συχνά εμπνέεται από
τη φύση.**

Ερωτήσεις - Δραστηριότητες:

1. Ο Λασκαράτος αποκαλύπτει με σατιρική διάθεση ορισμένες δυσάρεστες πλευρές του καλοκαιριού. Πώς τις ζούμε εμείς σήμερα; Ποια άλλα προβλήματα αντιμετωπίζουμε το καλοκαίρι;

2. Να γράψετε κι εσείς ένα σατιρικό ποίημα για το χειμώνα ή το φθινόπωρο ή την άνοιξη, ή και ένα ποίημα που να εξυμνεί τις ομορφιές του καλοκαιριού.

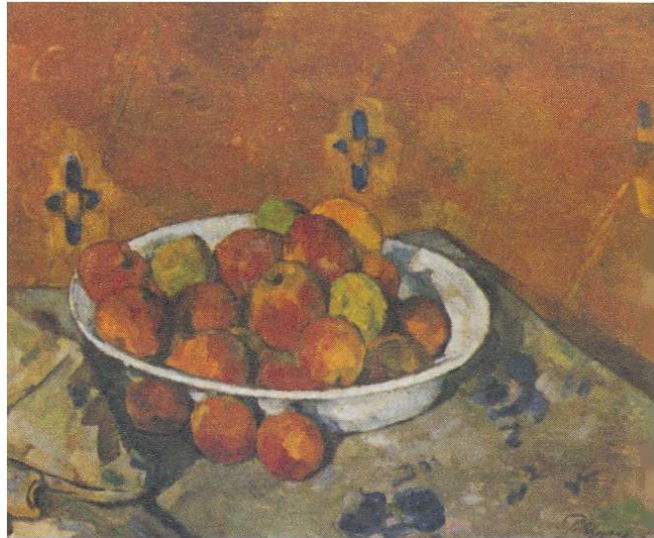
Ανδρέας Λασκαράτος – Τυπάλδος (Ληξούρι 1811 – Αργοστόλι 1901)

**Σπούδασε νομικά στην
Ιόνιο Ακαδημία, στο
Παρίσι και στην Πίζα.**

**Αναμείχθηκε έντονα στα
κοινωνικά και πολιτικά πράγματα
του τόπου του και για την κριτική
που άσκησε, διώχθηκε
συστηματικά για πολλά χρόνια. Ο
Λασκαράτος ήταν κοινωνικός
επαναστάτης και αναμορφωτής,
που με τη σάτιρά του καυτηρίασε
την υποκρισία της εποχής του.**

**Έγραψε τα έργα: *Η γέννησή μου,
Τα μυστήρια της Κεφαλλονιάς, Ιδού
ο άνθρωπος, Στιχουργήματα κ.ά.***

Πωλ Σεζάν, Πιατέλα με μήλα

Πωλ Σεζάν, (1839 – 1900)

**Γάλλος ζωγράφος από
τους σημαντικότερους
του 20ού αιώνα.**

**Με το πρωτοποριακό έργο
του προαναγγέλλει
τον κυβισμό.**

Τσου Τσεν Πάι
(Κίνα 9ος π.Χ. αιώνας)

A8

Ο σκαντζόχοιρος

Η ποίηση της Άπω Ανατολής χαρακτηρίζεται από εξαιρετική απλότητα, ευγένεια και λεπτότητα αισθημάτων. Συνήθως μιλά για τα μικρά και στιγμιαία πράγματα της καθημερινής ζωής, τις ομορφιές της φύσης και τη χαρά ή τη θλίψη που προκαλούν στην ψυχή του ανθρώπου πολύ απλά φαινόμενα, όπως το κόασμα των βατράχων, το κελάρυσμα του νερού, το τραγούδι του κούκου, το κοκκίνισμα των φθινοπωρινών φύλλων.

Σαν προχωράει, μοιάζει με πελότα*
όλο καρφίτσες που κινείται
σαν στέκεται, είναι στρογγυλός
σαν κάστανο.

Μην τον περιφρονείτε,
ασήμαντος δεν είναι.
Ποιος θα τολμούσε με γροθιά
να τον χτυπήσει;

μετάφραση: Σωκράτης Λ. Σκαρτσής

(η) πελότα: μικρό μαξιλαράκι στο
οποίο οι μοδίστρες μπήγουν τις
καρφίτσες τους

Ερωτήσεις - Δραστηριότητες:

1. Στη φύση τίποτε δεν είναι άχρηστο ή ασήμαντο. Να συζητήσετε την άποψη αυτή και τη σημασία της για τη διαμόρφωση οικολογικής συνείδησης στον άνθρωπο.

2. Να γράψετε ένα σύντομο κείμενο με θέμα «Μια μέρα στη ζωή ενός σκαντζόχοιρου» (ή μιας πασχαλίτσας, ενός σκαθαριού, μιας χελώνας ή οποιουδήποτε άλλου μικρού ζώου ή εντόμου επιθυμείτε).

3. Θα μπορούσε το ποίημα αυτό να έχει γραφτεί για το σκαντζόχοιρο του κειμένου «Ο ασημένιος δρόμος» (σ. 71 – 83); Δικαιολογήστε την απάντησή σας.

A9 [Ο ασημένιος δρόμος]

Ο Πορκιουπίνος, ένας μικρός σκαντζόχοιρος, όταν έμαθε ότι οι άνθρωποι σκοπεύουν να καταστρέψουν το δάσος όπου έμενε, αποφάσισε να ταξιδέψει μέχρι την πόλη για να τους γνωρίσει και να τους μεταπείσει. Στο κείμενο που ακολουθεί και που ανήκει στο μυθιστόρημα Λαμπερά αγκάθια, του βλέπουμε να συζητά με ορισμένους από τους κατοίκους του δάσους, πριν από τη μεγάλη κι επικίνδυνη έξοδό του προς το άγνωστο.

Τι θα κάνουμε! Τι θα κάνουμε!», ακούστηκαν πολλές απελπισμένες φωνές από ράμφη, μουσούδια, κεραίες, μεμβράνες και άλλα παράξενα στόματα και μικροσκοπικά κεφάλια. «Γιατί δεν τους διώχνετε με τα δόντια σας εσείς τα φίδια;», φώναξε ένα κοτσύφι.

«Και σεις οι σκαντζόχοιροι με τ' αγκάθια σας», πρόσθεσε ένα μικρό λαγουδάκι ανεμίζοντας τ' αυτιά του.

«Δεν ξέρετε τους ανθρώπους», είπε απλά η οχιά.

«Θα πολεμήσουμε!», φώναξε ένα μυρμήγκι, από τους στρατιώτες μιας γειτονικής φωλιάς. «Είμαστε εκατομμύρια! Θα πολεμήσουμε!».

Ο Πορκιουπίνος τ' άκουγε όλα αυτά χωρίς να λέει τίποτε. Πίσω από τα μαύρα λαμπερά ματάκια του στριφογύριζαν χιλιάδες σκέψεις.

Ήθελε να γνωρίσει τον κόσμο του ανθρώπου, αλλά όχι και να χάσει τον κόσμο του δάσους. Ήξερε ακόμη ότι τα ζώα δεν μπορούσαν να μιλήσουν με τους ανθρώπους, κι αυτό εμπόδιζε κάθε συνεννόηση. Κάτι όμως έπρεπε να γίνει...

«Ακούστε...», άρχισε και όλα τα ζώα ολόγυρα σταμάτησαν. Ήξεραν ότι πάντα ήθελε να μαθαίνει καινούργια πράγματα κι έτσι μπορεί να κατέβαζε κάποια ιδέα. Να είχε κάποια λύση για να σωθεί ο κόσμος τους.

«Ακούστε», είπε πάλι. «Όπως ξέρετε, είχα σκοπό να ταξιδέψω στον κόσμο των ανθρώπων. Πρέπει να μάθουμε περισσότερα γι' αυτούς. Μου είπαν ότι οι γάτες τούς ξέρουν καλά, ζουν μαζί τους και μάλιστα ανεξάρτητες. Πώς τα κατάφερναν; Θα πρέπει να το μάθουμε.

Μπορεί να υπάρχει κάποιος τρόπος να συνεννοηθούμε με τους ανθρώπους κι αν υπάρχει, οι γάτες θα τον ξέρουν».

«Τι έχεις να προτείνεις;», ακούστηκε δίπλα του η γνώριμη φωνή του Σπάρκου της Πυγολαμπίδας.

«Λοιπόοοον τι λέεεεξ;», φώναξαν χορωδιακά και όλα τα βατράχια.

«Τι θα πει "τι λέεεεξ"», ψιθύρισε ένα ποντίκι από δίπλα τους.

«Εννοούμε "τι λες"», εξήγησαν τα βατράχια, «αλλά πάει πιο μουσικά με "ξ" στο τέλος».

«Πάντα έλεγα ότι δεν είστε καλά στο μυαλό σας!», μουρμούρισε το ποντίκι και στράφηκε ν' ακούσει τι θα έλεγε ο Πορκιουπίνος.

«Σκέφτομαι λοιπόν», συνέχισε ο σκαντζόχοιρος, «να φύγω το γρηγορότερο για τον κόσμο των ανθρώπων και να ρωτήσω τις γάτες αν μπορούν να μας βοηθήσουν. Αν καταφέρναμε να συνεννοηθούμε με τους ανθρώπους, μπορεί να μην πείραζαν το δάσος, και οι γάτες ίσως να ξέρουν κάποιο τρόπο».

«Κόοοοοαξ κόοοοοαξ κοκοκοάξ», έκαναν τα βατράχια.

«Αυτό τι σημαίνει τώρα;», ρώτησε το ίδιο ποντίκι

«Τίποτε το ιδιαίτερο. Απλώς για μουσική υπόκρουση», εξήγησαν.

«...Λέω λοιπόν», συνέχισε ο Πορκιουπίνος, «να ξεκινήσω αύριο την αυγή. Μέχρι το ηλιοβασίλεμα θα έχω διασχίσει το δάσος και θα έχω φτάσει στα σύνορα του ανθρώπινου κόσμου...».

«Και δε φοβάσαι να πας σ' έναν τόσο τρομερό κόσμο;», ρώτησε μια χελώνα. Ήταν η Ντίνκα, ένα ζώο που ίσως είχε γνωρίσει περισσότερες αυγές και ηλιοβασιλέματα από κάθε άλλο στο δάσος. Ο Πορκιουπίνος είχε κουβεντιάσει αρκετές φορές μαζί της, γιατί στο μυαλό της φύλαγε εικόνες πολύ παλιές, που μόνο τα δέντρα είχαν γνωρίσει και θυμόνταν ακόμη.

**Κατερίνας Ευαγγελινού –
Καλαμπόγια (ετών 8), Ένα ζώο
(Έκδοση του Ελληνικού Παιδικού
Μουσείου)**

«Φοβάμαι... αρκετά», της είπε.

«Τότε γιατί πας;».

«Ναι, γιατί πας; Γιατί πας;»

φώναξαν μαζί μερικά λαγουδάκια που είχαν γεννηθεί εκείνη την άνοιξη.

«Γιατί πρέπει να σώσουμε το δάσος», είπε ο Πορκιουπίνος.

«Μόνο γι' αυτό;», ρώτησε πάλι η Ντίνκα και η φωνή της είχε κάτι από τα χιόνια ατέλειωτων χειμώνων και κάτι από το άρωμα ατέλειωτων καλοκαιριάτικων βραδιών.

Ο Πορκιουπίνος την κοίταξε, αλλά η απάντηση δεν ήταν εύκολη και δε μίλησε.

«Μόνο γι' αυτό;», ξαναρώτησε η Ντίνκα και η φωνή της είχε κάτι από τη μουσική της βροχής ατέλειωτων φθινόπωρων και κάτι από το απαλό άγγιγμα της γύρης από γενιές λουλουδιών ατέλειωτων ανοίξεων.

«Θα έκανα το ίδιο, ακόμη κι αν δεν κινδύνευε το δάσος», ψιθύρισε ο Πορκιουπίνος.

«Γιατί;». Η απαλή φωνή δεν τον άφηνε να ξεφύγει

Γιατί; Μα ο Πορκιουπίνος σκέφτηκε τους ασημένιους δρόμους που άφηνε πίσω του ο φίλος του ο Ουίνκλ, τους μικρούς μαγικούς δρόμους που κανείς δεν ήξερε πού οδηγούσαν. Τα σαλιγκάρια το ήξεραν, γιατί οι δρόμοι ήταν δικοί τους, αλλά δεν μπορούσαν να του το πουν. Έπρεπε να τους ακολουθήσει ο ίδιος. Και υπήρχαν τόσοι δρόμοι! Τα βράδια, όταν το δάσος γινόταν συχνά ένας άλλος μαγικός κόσμος από την ομίχλη, οι αχτίδες του φεγγαριού σχημάτιζαν στα ξέφωτα άλλους παράξενους δρόμους. Είχε δοκιμάσει κάποτε ν' ανηφορίσει σ' έναν απ' αυτούς να

δει πού οδηγούσε, αλλά δεν ήταν εύκολο. Οι πυγολαμπίδες μπορούσαν, αλλά δεν ενδιαφέρονταν τόσο.

Δεν είχε μπορέσει ν' ανηφορίσει στους δρόμους από τις φεγγαροαχτίδες, ναι... αλλά πώς θα το ήξερε, αν δεν είχε δοκιμάσει;

Και υπήρχαν τόσοι άλλοι δρόμοι! Πώς να ήταν ο παραμυθένιος κόσμος του βυθού της λίμνης των βατράχων; Τι να έβλεπαν τα πουλιά σ' εκείνα τα θαυμαστά βουνά και δάση από άσπρες μπαμπακότουφες που αρμένιζαν συχνά στον ουρανό; Πού οδηγούσαν οι σκοτεινοί λαβύρινθοι των μυρμηγκιών; Τι έτρεχαν να προλάβουν τα ρυάκια του δάσους;

Είχε ρωτήσει τα βατράχια. Είχε ρωτήσει τα πουλιά. Είχε ρωτήσει τα μυρμήγκια. Είχε ρωτήσει τα ρυάκια...

Τα ρυάκια είχαν μείνει σιωπηλά κι όλα τ' άλλα ζώα είχαν προσπαθήσει να του εξηγήσουν. Κατά κάποιο περίεργο τρόπο... κάτι... δεν ήξερε, αλλά δεν ήταν αυτό που ήθελε να μάθει. Τα λόγια τους δεν ήταν αρκετά για να του δείξουν ό,τι έβλεπαν κι εκείνα, όπως το έβλεπαν κι εκείνα...

«Ψάχνω για...», είπε τελικά στην Ντίνκα και σταμάτησε απότομα. Δεν υπήρχαν λόγια να περιγράψει όλα όσα έψαχνε.

Η Ντίνκα η χελώνα, όμως, δε χρειαζόταν λόγια. Είχε καταλάβει. Ήξερε ότι κάθε Μεγάλη Αναζήτηση ήταν πέρα από τα λόγια. Πώς να εξηγήσεις σε όποιον δεν το 'χει νιώσει το γοητευτικό τράβηγμα που σε καλεί να βρεις το τέρμα κάθε δρόμου; Πώς να εξηγήσεις ότι το φτάσιμο είναι πάντα ένα ξεκίνημα

και κάθε τέρμα του δρόμου η αρχή ενός άλλου;

Η Ντίγκα η χελώνα κοίταξε το μικρό σκαντζόχοιρο και, μέσα στη σύντομη εκείνη μαγική στιγμή, φαντάστηκε τον εαυτό της να τρέχει – αυτή, μια γέρικη χελώνα! – πάνω στο ουράνιο τόξο μαζί με τον Πορκιουπίνο. Ήταν κάτι σαν μεθύσι, αλλά δεν είχε λέξεις να το περιγράψει.

Πέρασε σχεδόν αμέσως και είπε πνιχτά:

«Έχεις ό,τι χρειάζεσαι για να πετύχεις. Κάποιος πρέπει ν' ακολουθεί το ουράνιο τόξο, για να δίνει κάποιο νόημα στη ζωή όλων».

«Δοκίμασα μια μέρα να φτάσω στο ουράνιο τόξο», είπε ο Πορκιουπίνος, «αλλά ήταν πολύ μακριά».

Η χελώνα χαμογέλασε με τον τρόπο της.

« Το ουράνιο τόξο πρέπει να είναι μακριά. Δεν είναι για όλους, αλλά μόνο για κείνους που πραγματικά το αναζητούν. Εσύ μπορείς να το φτάσεις κάποτε».

Ζωγραφιές της Μπέατριξ Πότερ

Μπέατριξ Πότερ (1866 - 1943)

Αγγλίδα συγγραφέας και εικονογράφος παιδικών βιβλίων. Στις ιστορίες της πρωταγωνιστές είναι διάφορα ζώα της εξοχής.

«Οι γάτες μπορεί να με βοηθήσουν», είπε αβέβαια ο Πορκιουπίνος.

«Ναι, οι γάτες μπορεί να σε βοηθήσουν».

«Τότε θα πάω».

«Καλή τύχη, μικρέ μου», είπε η χελώνα και πρόσθεσε έτσι που κανείς άλλος, εκτός από κάτι κίτρινα λουλουδάκια δίπλα της, δεν άκουσε:

«...και θα έχεις μαζί σου κάτι απ' όλους μας. Το πιο πολύτιμο. Την κρυμμένη σε μας και ξεχασμένη φλόγα της αναζήτησης. Σε παρακαλώ... κράτησέ την πάντα ζωντανή».

Μόνο τα κίτρινα λουλουδάκια άκουσαν αυτό τον ψίθυρο, αλλά είχαν πολύ αθώο μυαλό για να καταλάβουν.

Ερωτήσεις - Δραστηριότητες:

1. Γιατί ο Πορκιουπίνος ήθελε να επισκεφτεί τους ανθρώπους; Μόνο για να σώσει το δάσος;

2. Έννοιες, όπως «συνεννόηση», «επικοινωνία», «αναζήτηση», «αλληλοβοήθεια» κυριαρχούν στο κείμενο. Πώς νομίζετε ότι τις καταλαβαίνει ο Πορκιουπίνος και πώς τα άλλα ζώα του δάσους; Ποια είναι η δική σας γνώμη για τη σημασία αυτών των λέξεων στη σημερινή εποχή;

3. «Κάποιος πρέπει ν' ακολουθεί το ουράνιο τόξο, για να δίνει κάποιο νόημα στη ζωή όλων», είπε στον Πορκιουπίνο η γρια – χελώνα. Τι εννοεί κατά τη γνώμη σας;

4. Ποιος είναι ο δικός σας ασημένιος δρόμος; Γράψτε λίγα λόγια γι' αυτόν.

Γιώργος Μπόνιτης
(Αθήνα 1944)

Το πραγματικό όνομά του είναι Γιώργος Μπαλάνος. Εργάστηκε ως καθηγητής αγγλικών και ασχολείται με την έρευνα του παράξενου και του άγνωστου τη μετάφραση και το γράψιμο βιβλίων επιστημονικής φαντασίας. Το έργο του διαπνέεται από φαντασία, ρεαλισμό και ποιητικότητα. Το μυθιστόρημα *Λαμπερά αγκάθια* είναι το πρώτο βιβλίο του για παιδιά. Άλλα έργα του: *Το αίνιγμα της Πεντέλης*, *Ονειρότοποι της γης*.

A10

Η Ασπρούδα

Η Ασπρούδα ήταν το πιο περήφανο πουρνάρι της περιοχής. Το πιο μεγάλο και το πιο ψηλό. Λέγανε πως ήταν στοιχειωμένο δέντρο, να, από κείνα που τα κατοικούσανε νεράιδες και ξωθιές*, θεές βουνίσσιες, Δρυάδες ή Αμαδρυάδες*, που είχανε παλάτια πλουμισμένα στην καρδιά του πουρναριού. Κι αυτές το ποτίζανε, λέει, και το ταγίζανε με θεϊκές

(οι) ξωθιές (η ξωθιά): τα ξωτικά, οι νεράιδες ❖ Δρυάδες ή Αμαδρυάδες: νύμφες για τις οποίες πίστευαν οι αρχαίοι Έλληνες ότι προστάτευαν τα δέντρα

τροφές, κι αφήλωσε και θέριεψε κι έφτασε ίσαμε το Θεό και ως τον ουρανό ψηλά! Και κρυφομίλαγε με το φεγγάρι...

Ήταν θεόρατο. Οι ρίζες του έμπαιναν βαθιά κι άγγιζαν την καρδιά της γης. Ο κορμός του είχε ως δέκα μέτρα περιφέρεια. Κι οι κλώνοι του απλώνανε κι άγγιζαν το παλιόκαστρο. Κι εκείνη η θεόρατη κορφή του, που πήγαινε μεσούρανα, περήφανη κι αλύγιστη, όσοι βοριάδες και νοτιάδες κι αν φυσούσαν...

Ήτανε κι ένα κλήμα σκαλωμένο πάνω του, που έκανε ξανθά σταφύλια. Ήτανε, λέει, Ασπρούδα. Από αυτό το κλήμα πήρε και το πουρνάρι τ' όνομά του. Ποτέ, κανείς δεν έφαγε σταφύλια από την Ασπρούδα. Τα 'τρωγαν, λέει, οι ξωθιές, που το εξουσιάζανε! Και να

σκεφτείς, αυτό το θεόρατο και ξωτικό δέντρο ανήκε σ' έναν ανθρωπάκο, τόσο δα, μια σπιθαμή πράμα! Κοντούλης και λιγνούλης, μια σταλιά κορμί! Μα ήταν πολύ περήφανος για το πουρνάρι του κι όλο καμάρωνε!

- Για κοίτα αδικία, λέγανε οι συγχωριανοί του. Δεν μπορούσε να κόψει ο Θεός μια στάλα μπόι απ' το πουρνάρι και να δώσει λίγο και σ' αυτόν το φουκαρά...

Και γελούσανε. Γελούσαμε και μεις τα παιδιά και μεγαλώναμε με την εντύπωση πως ο Θεός είναι άδικος και πως κάπως πρέπει να φταίνε και κείνες οι Δρυάδες που το κατοικούσανε και δεν αφήνανε κανέναν να τ' αγγίξει. Κι είναι αλήθεια πως κανείς ποτέ δεν άπλωσε χέρι πάνω του. Δεν ξέρω αν ήταν από φόβο ή από σεβασμό

στο μπόι του πουρναριού ή από τίποτ' άλλο, που δεν μπορώ ακόμα να προσδιορίσω. Πάντως η Ασπρούδα όλο ψήλωνε και μεγάλωνε κι έριχνε τα κλαδιά της και τη σκιά της πάνω από το κάστρο το παλιό, που ήτανε λιγάκι παρακεί. Σκίαζε ακόμα και το Παλιοχώρι, που μένανε ακόμα τα ερείπιά του εκειδά στην πλαγιά, απέναντι, πάνω απ' το μεγάλο ρέμα, που φούσκωνε πολλές φορές και θαρρούσες πως θα πνίξει όλη την περιοχή, με τα σπαρτά και με τα ζωντανά.

Υπήρχαν, βέβαια, κι άλλα πουρνάρια και μεγάλα δέντρα στην περιοχή. Μα τέτοιο μπόι και λεβεντιά δεν είχε κανένα. Το θαύμαζε όλος ο γύρω κόσμος, έτσι

που ανέβαινε κωνωτό* προς τα ουράνια!

- Δεν μπορεί! Αυτό το πουρνάρι δεν είναι απ' τα συνηθισμένα! Κάτι θα συμβαίνει! Πώς ψηλώνει έτσι! Δεν μπορεί, θα είναι μαγεμένο...

Κι όταν περνούσαν από κει οι περαστικοί, ταχύνανε το βήμα τους και κρατούσαν την αναπνοή τους.

Όμως, ποτέ κανείς δεν έπαθε κακό!

Κανείς, όπως διηγούνται κι οι γερόντοι, δεν έχασε ποτέ τη μιλιά του ή το γέλιο του ή τη χαρά του...

Το πουρνάρι μας ήταν ευλογημένο απ' το Θεό. Ήταν ένα θαύμα στην

περιοχή και τίποτ' άλλο! Και να

δεις; Μήτ' ένας κεραυνός δεν έπεσε πάνω του ποτέ! Περίεργο! Οι κεραυνοί χτυπάνε τα μεγάλα δέντρα...

(το) κωνωτό (κωνωτός): σε σχήμα κώνου

**Τίποτα δεν το πείραξε! Κι έστεκε
κει, όσο ήμασταν παιδιά και
παίζαμε στον ίσκιο του. Τότε, που
δεν ξέραμε τις μεγάλες πολιτείες και
δεν είχαμε μηχανικά παιχνίδια...
Τότε, που τα παιδιά στην ύπαιθρο
μεγάλωναν ανάμεσα στα δέντρα και
στα ζωντανά... Και δεν είχαμε
κανένα πρόβλημα αναμεταξύ μας...
Δε ζηλεύαμε και δε στενοχωριού-
μασταν. Τι να ζηλεύαμε; Η φύση τα
έδινε σε όλους ίσα!**

**Έτσι δεθήκαμε και με την
Ασπρούδα. Ίσως γι' αυτό να τη
βλέπαμε σαν κάτι πολύ σπουδαίο
και σημαντικό. Δεν ξέρω! Πάντως
εκεί στον ίσκιο της παίζαμε και
ξαποσταίναμε ατέλειωτα!
Και τα πουλιά και τα μυρμήγκια και
τα σκιουράκια, όλα βρίσκανε
καταφύγιο και τροφή σ' αυτό το
δέντρο.**

Μετά άλλαξαν τα πράματα.
Γίνανε πόλεμοι και σεισμοί, ήρθαν
πλημμύρες στο χωριό, έγιναν
κατολισθήσεις, ρήμαξε το χωριό!
Μεγαλώσαμε και φύγαμε κι εμείς,
φύγανε και τα παιδιά μετά, άλλοι
καιροί... Πήγανε δρόμοι, φώτα,
ραδιόφωνα, τηλεοράσεις στα
χωριά! Είδαν κι έμαθαν άλλα
παιχνίδια τα παιδιά... Κι οι
άνθρωποι δεν αγαπούν τα ζωντανά
ίσαμε τα παιδιά τους! Τώρα
ψωνίζουνε κι εκεί από την αγορά
ό,τι πουλιέται ακριβά: ψωμί,
παιχνίδια, ρούχα, γιατρικά, γάλα κι
αυγά... Ακόμα και χαρά!

Όμως και τώρα, που έχουν φύγει
τα παιδιά, που έχουν αδειάσει τα
χωριά και γέμισαν οι πολιτείες,
μένει ακόμα το πουρνάρι πέρα κει
στο ηλιόχαρο χωριό. Μένει η
Ασπρούδα και ψηλώνει πλάι στο

**Νίκης Πετρίδου (ετών 11) *Το δέντρο*
(Έκδοση του Ελληνικού Παιδικού
Μουσείου)**

**κάστρο, πλάι στο ρέμα, αντίκρου εκεί
στο Παλιοχώρι με τ' αρχαία
μνήματα κι όλο τεντώνει την κορφή
της προς τον ουρανό, να τον
αγγίξει. Κι όλο κι ο ουρανός
απομακρύνεται κι όλο αλαργεύει*...
Κι η Ασπρούδα πάντα εκεί με τα
πουλιά και τα μυρμήγκια και τα
σκιουράκια. Υψώνεται κατακόρυφα
και τότε πέφτει η σκιά της από δω,**

αλαργεύει (αλαργεύω): ξεμακραίνει

τότε από κει, μια θεόρατη σκιά,
που αγκαλιάζει ένα γύρω τα βουνά,
τα έρημα χωράφια, τα
εγκαταλειμμένα χωριά, με δίχως
κόσμο και παιδιά, μονάχα με
αγριοπούλια στα χαλάσματα κι ένα
σωρό αγριόγατες και φίδια, που
χώνονται στις τρύπες των σπιτιών
και στις ραγισματιές της γης.

Τίποτα δεν απόμεινε εκεί στο
πρόσχαρο χωριό. Μονάχα η
Ασπρούδα αντιμάχεται την ερημιά·
και μια σκιά, πελώρια σκιά, η σκιά
της, απλώνεται πάνω απ' την
εγκατάλειψη.

Ερωτήσεις - Δραστηριότητες:

**1. Γιατί οι κάτοικοι του χωριού,
μικροί και μεγάλοι, είχαν συνδεθεί
με την Ασπρούδα;**

2. Τι είναι εκείνο που ανάγκασε τους κατοίκους της επαρχίας να εγκαταλείψουν τα σπίτια και τα χωράφια τους, και να συρρεύσουν στις μεγάλες πόλεις; Το γεγονός αυτό ποιες επιπτώσεις είχε στη ζωή των μεγάλων και των παιδιών; Συγκρίνατε ένα παιδί της πόλης με ένα του χωριού.

3. Δώστε φωνή στην Ασπρούδα και κάντε την να μιλήσει για τις δύο περιόδους, δηλαδή πριν και μετά τον πόλεμο και τις καταστροφές.

4. Τι κοινό έχει «Η Ασπρούδα» της Ελ. Χωρεάνθη με την «Παιδική μνήμη» του Ν.Γ. Πεντζίκη (τόμος 3ος σελ. 85);

Ελένη Χωρεάνθη

(Αγία Βαρβάρα Τριχωνίδας)

Είναι δασκάλα. Ασχολείται με την ποίηση, την πεζογραφία και την κριτική των βιβλίων. Τα βιβλία της για παιδιά και εφήβους χαρακτηρίζονται από ρεαλισμό. Τα θέματά τους αναφέρονται στην παράδοση που έχει χαθεί, στην ελληνική ιστορία, στη μυθολογία, στις σχέσεις και στα προβλήματα των εφήβων. Μερικά από τα έργα της: *Μεσολόγγι η πολιτεία του νερού*, *Ο Αναποδιάρης* (για παιδιά). *Τ' αστέρια χαμηλώνουν κάποτε* (για εφήβους), *Νύχτες βροχής* (για μεγάλους).

A11 Η Χιονάτη της Πάρνηθας

Το διήγημα του Ηλία Βενέζη που ακολουθεί δείχνει τη στενή σχέση ανθρώπου και φύσης, αποκαλύπτει την ανάγκη της συμφιλίωσής μας σήμερα με το φυσικό περιβάλλον, με τα φυσικά φαινόμενα, με τους ζωντανούς οργανισμούς που ζούνε μέσα σ' αυτό.

Η μικρή Άννα είναι πια τώρα σε θέση να καταλαβαίνει τη μεγαλοπρέπεια του κόσμου. Δεν κάθεται να κοιτάζει με απορία όταν περνούν τα σύννεφα, όταν αστράφτει σαν πέφτει βροχή. Έγινε φίλη και με τα δέντρα. Τα δέχτηκε σαν πλάσματα που ήρθαν στη γη μονάχα για να την ευχαριστούνε: να

της κάνουν σκιά άμα έχει ήλιο, ή να σαλεύουν τα φύλλα τους όταν φυσά τ' αγέρι, για να παίζει. Μονάχα σαν ήρθε το χιόνι, αυτό ήταν πολύ νέο και η Άννα γοητεύτηκε. Κόλλησε το πρόσωπό της στο τζάμι του παραθύρου κι έμεινε ώρα κοιτάζοντας την άσπρη μαγεία που έπλεε στην ατμόσφαιρα. Το φως, στα γαλάζια μάτια της ανακατεύτηκε τότε παράξενα με το άσπρο φως του χιονιού. Ήταν σα να ήρθε αφρός και κύματα, σα να ήρθε Αιγαίο μες στον χειμωνιάτικο κλειστό χώρο του δωματίου.

Η Άννα είδε το χιόνι, πλημμύρισε τα μάτια της από χιόνι, κι έπειτα:

- Τι είναι αυτό; ρώτησε τη μητέρα της.

- Χιόνι είναι, Άννα. Το λένε χιόνι.

- Γιατί το λένε χιόνι;

- Έτσι το λένε. Γιατί είναι πολύ άσπρο κι έρχεται ίσια απ' τον ουρανό.

Η Άννα θυμάται το κάτασπρο φόρεμα που της βάζουν τις μέρες που έχει ήλιο. Έχει μια σπάνια ικανότητα να συνδέει αμέσως τις όμοιες εικόνες, τα όμοια σχήματα και τα χρώματα.

- Όταν θα βάλω τα άσπρα μου, λέει, θα είμαι κι εγώ χιόνι.

- Ναι, Άννα, θα είσαι σαν το χιόνι. Θα σε λέμε τότε Χιονάτη. Έτσι ήταν η Χιονάτη.

- Έτσι ήταν η Χιονάτη; Τι είναι Χιονάτη;...

- Α, ναι Δεν ξέρεις τίποτα για τη Χιονάτη. Θα σου πω.

Κι ενώ το χιόνι έπεφτε ολοένα, η Άννα έμαθε ό,τι έπρεπε να μάθει για τη Χιονάτη. Δεν ήταν η Χιονάτη του ξενικού παραμυθιού, αυτή με την

κακιά βασίλισσα και με τους
νάνους. Ήταν μια άλλη Χιονάτη, ένα
κοριτσάκι βοσκών που ζούσε στην
Ελλάδα. Εκεί στα μέρη της
Πάρνηθας. Κανένα κακό πνεύμα
δεν την έστειλε στο δάσος να χαθεί.
Τέτοια κακά πνεύματα δεν ζουν στα
βουνά της Ελλάδας. Έτυχε όμως να
περάσει μια μέρα απ' το καλύβι
τους ένα ελαφάκι, το μοναδικό
ελαφάκι που ζούσε στα βουνά της
Πάρνηθας. Η Χιονάτη καθόταν στην
πόρτα του καλυβιού και ταξίδευε
όνειρα πάνω στα σύννεφα, όταν
είδε το ελάφι. Τρόμαξε πολύ, γιατί
δεν είχε δει καμιάν άλλη φορά ελάφι.
Μα σαν μπόρεσε και το κοίταξε μες
στα μάτια, στη στιγμή ξεφοβήθηκε,
γιατί είδε τούτο το παράξενο: τα
μάτια του ελαφιού ήταν
δακρυσμένα, όπως ποτέ δεν γίνεται

με τα άλλα πλάσματα του βουνού
εξόν* απ' τους ανθρώπους.

«Πώς σε λένε;», του λέει η
Χιονάτη παίρνοντας θάρρος.

«Με λένε ελάφι».

«Και πού μένεις; Δεν σε είδα
καμιά φορά εδώ στα μέρη μας».

«Πού να με δεις, κοριτσάκι; Εγώ
ζω βαθιά μες στο δάσος που είναι
πέρα απ' το "Άρμα", πέρα απ' τη
μεγάλη χαράδρα».

«Και είσαι εκεί έρημο και
μονάχο;»

«Είμαι μονάχο, κοριτσάκι, όμως
δεν είμαι έρημο. Έχω πολλούς
συντρόφους».

«Έχεις πολλούς συντρόφους;».

«Ου! Έχω πολλούς! Έχω τα
φύλλα που βουίζουν στα δέντρα και
που μηνούν τον καιρό που θα 'ρθει,

εξόν: εκτός

**Τζέσι Ουίλκοξ
Σμιθ
«Το καλοκαίρι
περνά»**

**Τζέσι Ουίλκοξ Σμιθ
(1863 – 1935)**

***Αμερικανίδα εικονογράφος
παιδικών βιβλίων. Στο έργο
της απεικονίζει σκηνές της
παιδικής ζωής. Έχει
εικονογραφήσει πολλά
γνωστά παραμύθια.***

έχω τα σκουλήκια που σαλεύουν
στη γη, έχω το χορτάρι που
φυτρώνει ύστερα από τη βροχή.
Δεν είμαι μονάχο».

«Και τα μάτια σου γιατί είναι έτσι;
Γιατί κλαίν τα μάτια σου;».

Το ελάφι δεν ξέρει τι να πει γι'
αυτό, δεν ξέρει τίποτα σίγουρο. Σαν
ήταν μικρό, είχε μια φορά ακούσει
ένα παλιό παραμύθι που του
λέγανε, μια ιστορία των προγόνων
του, των πρώτων ελαφιών που
ήρθαν στη γη. Ζούσανε, λέει, τα
ελάφια σε μεγάλα παρθένα δάση
και ήταν πολύ καλά έτσι που
ζούσαν ξένοιαστα με τ' άλλα θηριά
και τα πουλιά, όταν κάποτε
ξεστράτισαν*. Βγήκαν απ' τα

ξεστράτισαν (ξεστρατίζω): βγήκαν
από το δρόμο τους, από την
κανονική τους πορεία.

λημέρια τους, περιπλανήθηκαν πολλές μέρες και πολλές νύχτες, κι άξαφνα βρέθηκαν μες στη χώρα των ανθρώπων. Ήταν οι πρώτοι άνθρωποι που αντίκριζαν τα πρώτα ελάφια του κόσμου. Κάθισαν τα ελάφια και τους παραφύλαξαν. Και είδαν: Τα παράξενα πλάσματα με τα δυο πόδια όλη τη μέρα σκύβαν στη γη και τη σκάβανε, την ξεκολνούσαν* και πάλι την άφηναν στον τόπο της. Όλη τη μέρα βογκούσαν, ώσπου ερχόταν η νύχτα και βγαίναν τα άστρα. Τότε μόνο, σαν πέφτανε να κοιμηθούν, ησύχαζαν. Και πάλι, όταν τα άστρα φεύγανε, πάλι άρχιζαν να χτυπούν τη γη, σα μια δύναμη σκοτεινή να τους πρόσταζε

την ξεκολνούσαν (ξεκολνώ): την ξεκολλούσαν

όλο να σκάβουν κι όλο να βασανίζονται βγάζοντας το χώμα απ' τη γη. Όμως το χώμα πάλι έπεφτε πίσω, η γη ήταν ατέλειωτη, ατέλειωτο ήταν και το μαρτύριο των ανθρώπων.

Περίεργα τα ελάφια πήγαν πιο κοντά και τους κοίταξαν μες στα μάτια. Για πρώτη φορά είδαν δάκρυα μες στα μάτια των ανθρώπων. Τότε κι εκείνα δάκρυσαν. Κι από κείνη τη μέρα όλα τα ελάφια του κόσμου κλαίνε – για τη μνήμη των ανθρώπων της γης που βασανίζονται.

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Να βρείτε τις διαφορές μεταξύ της «χώρας των ανθρώπων» και των «δασών των ελαφιών».

2. Ποια αισθήματα έχουν τα ελάφια για τους ανθρώπους και γιατί;

3. Η Άννα, στην αρχή του κειμένου, κατανόησε κάποια στιγμή «τη μεγαλοπρέπεια του κόσμου». Πώς την καταλαβαίνετε εσείς, μετά από όσα διαβάσατε για τη Χιονάτη της Πάρνηθας;

Ηλίας Βενέζης

(Αϊβαλί Μικράς Ασίας 1904 – Αθήνα 1973)

Από τους σημαντικότερους πεζογράφους της γενιάς του '30. Το πραγματικό όνομά του ήταν Ηλίας Μέλλος. Έζησε το δράμα της Μικρασιατικής καταστροφής γνωρίζοντας την αιχμαλωσία και τις απάνθρωπες συνθήκες στα τάγματα εργασίας των Τούρκων.

Στην Αθήνα όπου εγκαταστάθηκε, σταδιοδρόμησε ως τραπεζικός υπάλληλος. Το 1957 εκλέχτηκε ακαδημαϊκός. Στα έργα του προβάλλεται η διαμαρτυρία και η παθητική αντίσταση στον κάθε μορφής δυνάστη, καθώς και η σημασία της συναδέλφωσης των λαών. Έγραψε *Το νούμερο 31328*, τη *Γαλήνη*, την *Αιολική γη*, την *Έξοδο* κ.ά. Ακόμη, είναι γνωστά πολλά διηγήματά του, το θεατρικό έργο *Μπλοκ 6* και κείμενα ταξιδιωτικά και ιστορικού ενδιαφέροντος.

A12 [Ένας σκύλος σωτήρας]

Ένας σκύλος, ο Μπακ, έχει αφεντικό του το χρυσοθήρα Τζον Θόρντον, ο οποίος κάποτε του έσωσε τη ζωή. Ταξιδεύουν μαζί ως την Αλάσκα, ψάχνοντας για χρυσάφι. Ο Μπακ έρχεται σ' επαφή και με άλλους σκύλους, αλλά αυτός είναι ο πιο έξυπνος κι ο πιο δυνατός. Συμβαίνουν διάφορα συγκλονιστικά περιστατικά με πρωταγωνιστές ανθρώπους και ζώα. Στο τέλος, ο Μπακ θα αναζητήσει την πρωτόγονή του κατάσταση, δηλαδή θα επιστρέψει στην άγρια φύση. Σ' αυτό το απόσπασμα από το βιβλίο Το κάλεσμα της άγριας φύσης ο Μπακ σώζει τη ζωή του αφεντικού του.

Ο Μπακ, όπως πάντα, ήταν ξαπλωμένος σε μια γωνιά με το κεφάλι ακουμπισμένο ανάμεσα στα πόδια του και παρατηρούσε την κάθε κίνηση του αφεντικού του. Ο Μπάρτον, χωρίς να 'χει προηγουμένο, χτύπησε ξαφνικά το Θόρντον στον ώμο. Αυτός κλονίστηκε, στριφογύρισε και θα 'πεφτε, αν δεν κρατιόταν από την μπάρα του πάγκου*.

Εκείνοι που παρακολουθούσαν τη σκηνή άκουσαν κάτι που δεν έμοιαζε ούτε με γάβγισμα ούτε με ουρλιαχτό, αλλά με βρυχηθμό, και είδαν τον Μπακ να τινάζεται από το πάτωμα στο λαιμό του Μπάρτον. Αν γλίτωσε τη ζωή του ήταν γιατί,

μπάρα του πάγκου: η μακρόστενη σανίδα όπου ακουμπούν και πίνουν το ποτό τους οι πελάτες στα μπαρ

από ένστικτο, έβαλε το χέρι μπροστά, αλλά κυλίστηκαν στο έδαφος με τον Μπακ από πάνω. Το σκυλί άφησε απ' τα δόντια του το μπράτσο του άντρα, όρμησε πάλι στο λαιμό του κι αυτή τη φορά πέτυχε να του τον ξεσχίσει. Τότε, κινήθηκε το πλήθος κι αποτράβηξε το σκυλί, αλλά όσο κάποιος χειρουργός προσπαθούσε να σταματήσει την αιμορραγία, εκείνο πηγαινοερχόταν με μανία πάνω κάτω, γρύλιζε άγρια, έτοιμο να ορμήσει και πάλι, αλλά το σταμάτησαν τα χτυπήματα από τα ρόπαλα, που έπεφταν πάνω του σαν βροχή. Το συμβούλιο που συγκροτήθηκε από τους χρυσοθήρες αποφάσισε ότι η υπαιτιότητα βάραινε εκείνον που είχε προκαλέσει το ζώο, κι έτσι ο Μπακ απαλλάχτηκε. Από εκείνη

όμως τη μέρα η φήμη του
εδραιώθηκε και μιλούσαν γι' αυτόν
σ' όλους τους καταυλισμούς της
Αλάσκας.

Αργότερα, όταν κόντευε να
τελειώσει ο χρόνος, έσωσε και πάλι
τη ζωή του Τζον Θόρντον, αλλά με
άλλο τρόπο. Οι τρεις συνεταίροι
είχαν κατεβάσει μια στενόμακρη
βάρκα με κοντάρι σ' ένα επικίνδυνο
σημείο με καταρράχτες, στο Φόρτυ
Μάιλς Κρικ. Ο Χανς και ο Πίτε
βάδιζαν κατά μήκος της όχθης
συγκρατώντας την μ' ένα σκοινί,
ενώ ο Θόρντον κουμαντάριζε τη
βάρκα με το κοντάρι κι έδινε
οδηγίες στους άλλους. Ο Μπακ,
ανήσυχος και νευρικός, βάδιζε στην
όχθη παράλληλα με τη βάρκα,
χωρίς να χάνει από τα μάτια του το
Θόρντον.

Σ' ένα ιδιαίτερα επικίνδυνο σημείο, εκεί όπου μια σειρά ύφαλα* μόλις ξεμυτούσαν από το νερό του ποταμού, ο Χανς λασκάρισε το σκοινί* – ενώ ο Θόρντον έκανε μανούβρες με το κοντάρι – και, με την άκρη του σκοινιού στο χέρι, έτρεχε κατά μήκος της όχθης για να συγκρατήσει τη βάρκα, μόλις θα περνούσε τα ύφαλα. Αυτό έγινε και τώρα το σκάφος έτρεχε με τέτοια ταχύτητα, σαν να το κινούσε νερόμυλος, όταν ο Χανς το σταμάτησε με το σκοινί πολύ απότομα. Τότε η βάρκα στριφογύρισε και αναποδογυρίστηκε, ενώ

(τα) ύφαλα: βράχοι που βρίσκονται λίγο πιο κάτω από την επιφάνεια του νερού ❖ λασκάρισε το σκοινί (λασκάρω): ξέσφισε, χαλάρωσε το σκοινί

ο Θόρντον τινάχτηκε έξω κι άρχισε να τον παρασύρει το ρεύμα στο χειρότερο σημείο του καταρράχτη, εκεί που ούτε κολυμβητής δεν μπορούσε να γλιτώσει από τα ορμητικά νερά.

Ο Μπακ δεν περίμενε ούτε λεπτό. Στις τριακόσιες γιάρδες* και μέσα σε μια φοβερή δίνη* πλησίασε το Θόρντον. Όταν κατάλαβε ότι αρπάχτηκε από την ουρά του, το σκυλί έβαλε πλώρη για την όχθη, κολυμπώντας μ' εκείνη την υπέροχη δύναμή του. Αλλά η προσέγγιση γινότανε αργά, ενώ το ρεύμα έτρεχε μ' εκπληκτική

γιάρδες (η γιάρδα): μονάδα μέτρησης μήκους στις Αγγλοσαξονικές χώρες, ίση με 0,9144 μέτρα
❖ (η) δίνη: ισχυρή περιστροφική κίνηση νερού ή ανέμου

ταχύτητα. Από κάτω έφτανε το θανάσιμο βουητό, όπου το άγριο και ορμητικό νερό ήταν ακόμα πιο δυνατό, έσκαζε πάνω στα βράχια και περνούσε ανάμεσά τους σαν μέσα από τα δόντια μιας πελώριας χτένας. Όταν έφτανες σ' εκείνο το σημείο, η έλξη του νερού ήταν φοβερή και ο Θόρντον κατάλαβε, ότι δε θα 'φτανε ποτέ στην όχθη. Αρπάχτηκε μανιασμένα από ένα βράχο, χτύπησε πάνω σ' ένα δεύτερο κι έπεσε με σφοδρότητα πάνω σ' έναν τρίτο. Αγκάλιασε τη γλιστερή κορυφή με τα δυο του χέρια, άφησε τον Μπακ και, μέσα στη βουή του ανταριασμένου νερού, ακούστηκε να φωνάζει: «Φύγε, Μπακ, φύγε!».

Ο Μπακ δεν μπορούσε να κρατηθεί εκεί. Το ρεύμα τον παρέσυρε και, παρά τον απεγνωσμένο αγώνα

του, δε γινόταν να επιστρέψει πίσω. Όταν άκουσε την προσταγή του Θόρντον να επαναλαμβάνεται, ορθώθηκε λίγο έξω από το νερό, σήκωσε το κεφάλι του ψηλά, σαν να 'θελε να ρίξει μια τελευταία ματιά, και στράφηκε υπάκουα προς την όχθη. Κολύμπησε με όλη του τη δύναμη, ώσπου τον ανέσυρε ο Πίτε και ο Χανς, τη στιγμή ακριβώς που οι δυνάμεις του τον εγκατέλειπαν και είχε αρχίσει να καταρρέει.

Ήξεραν και οι δύο ότι ένας άνθρωπος δεν μπορούσε να κρατηθεί παρά λίγα μόνο λεπτά από ένα γλιστερό βράχο και μέσα σ' ένα τόσο ισχυρό ρεύμα, γι' αυτό κι έτρεξαν όσο γινόταν πιο γρήγορα σ' ένα σημείο, απέναντι από κει που κρεμόταν ο Θόρντον. Έδεσαν το σκοινί που χρησιμοποιούσαν για τη βάρκα γύρω από το λαιμό

και τους ώμους του Μπακ,
προσέχοντας να μην τον πνίξουν ή
να μην τον εμποδίζει στο κολύμπι,
και τον έριξαν στο ρεύμα του
ποταμού. Αυτός προχώρησε
θαρραλέα, αλλά όχι εντελώς ίσια
προς το ρεύμα. Ανακάλυψε το
λάθος του αργότερα, όταν είδε το
Θόρντον παράπλευρα και μακριά κι
αισθάνθηκε την ορμή του νερού να
τον παρασύρει.

Αμέσως ο Χανς τράβηξε το
σκοινί, όπως έκανε και με τη βάρκα,
κι αυτό τεντώθηκε στη δίνη του
ρεύματος. Ο Μπακ χάθηκε κάτω
από την επιφάνεια, ώσπου το
κορμί του χτύπησε στην όχθη και
τον έσυραν έξω. Ήταν
μισοπνιγμένος και ο Χανς με τον
Πίτε βάλθηκαν να του πιέζουν το
στήθος, για να φύγει το νερό.
Στάθηκε στα πόδια του, αλλά

**ξανάπεσε. Τότε, έφτασε ως αυτούς
αχνή η φωνή του Θόρντον και,
παρόλο που δεν ξεχώριζαν τις
λέξεις, κατάλαβαν ότι είχε φτάσει
στα όριά του. Η φωνή του
αφεντικού του διαπέρασε τον Μπακ
σαν ηλεκτρικό ρεύμα. Πετάχτηκε
όρθιος κι έτρεξε μπροστά απ' τους
άντρες στο σημείο όπου είχε πέσει
πριν από λίγη ώρα.**

**Του ξανάδεσαν το σκοινί,
τινάχτηκε κι όρμησε ξανά στο νερό,
αλλά αυτή τη φορά κολυμπώντας
ακριβώς μέσα στο ρεύμα. Την
πρώτη φορά είχε κάνει λάθος, αλλά
τώρα δε θα το επαναλάμβανε. Ο
Χανς άφησε ελεύθερο το σκοινί,
χωρίς να το χαλαρώσει πολύ, ενώ
ο Πίτε πρόσεχε να μην μπερδευτεί.
Ο Μπακ τράβηξε σε ευθεία γραμμή
προς το Θόρντον, έπειτα πήρε
στροφή και με εκπληκτική ταχύτητα**

βρέθηκε πλάι του. Εκείνος τον είδε που ερχότανε και, όπως ο Μπακ έπεσε πάνω του σαν αγριεμένο κριάρι με όλη τη δύναμη του ρεύματος που τον έσπρωχνε, τον άρπαξε και τύλιξε τα χέρια του γύρω από τον αναμαλλιασμένο λαιμό του. Ο Χανς έδεσε το σκοινί από ένα δέντρο και τράβηξαν κάτω από την επιφάνεια του νερού τον Μπακ και το Θόρντον. Αυτοί, παλεύοντας και ασφυκτιώντας*, πότε ο ένας από πάνω, πότε ο άλλος, σέρνονταν στον ανώμαλο βυθό, σβαρνίζοντας σε βράχια* και κούτσουρα, ώσπου έφτασαν στην όχθη.

ασφυκτιώντας (ασφυκτιώ):
αδυνατώντας να αναπνεύσουν
❖ σβαρνίζοντας σε βράχια
(σβαρνίζω): όπως σέρνονταν,
χτυπούσαν πάνω σε βράχια

Ο Θόρντον συνήλθε, όταν ο Χανς και ο Πίτε τον ξάπλωσαν μπρούμυτα πάνω σ' ένα κούτσουρο και τον ταρακούνησαν πέρα δώθε. Το πρώτο του μέλημα ήταν να ψάξει με τα μάτια για τον Μπακ, όπου πάνω από το ταλαιπωρημένο και άψυχο σχεδόν κορμί του μούγκριζε ο Νιγκ, ενώ η ΣΚΙΤ τού έγλειφε το βρεγμένο πρόσωπο και τα κλειστά του μάτια. Ο Θόρντον, παρά το γεγονός ότι ήταν και ο ίδιος χτυπημένος και μελανιασμένος, πήγε προσεχτικά πάνω απ' τον Μπακ, τον εξέτασε και βρήκε τρία πλευρά σπασμένα.

«Λοιπόν, κανονίστηκε», ανακοίνωσε. «Θα κατασκηνώσουμε ακριβώς εδώ». Έτσι κι έγινε, ώσπου θεραπεύτηκαν τα πλευρά του Μπακ και ήταν πια σε θέση να ταξιδέψει

μετάφραση: *Τάκης Μενδράκος*

Ερωτήσεις - Δραστηριότητες:

- 1. Σε ποια σημεία φαίνεται η αγάπη που είχε ο Τζον Θόρντον για τον Μπακ;**
- 2. Συζητήστε για τα συναισθήματα που σας προκάλεσε η ανάγνωση του κειμένου.**
- 3. Στην εισαγωγή αναφέρεται ότι ο Μπακ γύρισε για πάντα στην άγρια φύση. Τι νομίζετε πως μεσολάβησε; Γράψτε τη δική σας εκδοχή.**

Τζακ Λόντον

**(Jack London, Σαν Φραντσίσκο 1876
– Γκλεν Ελν Καλιφόρνιας 1916)**

**Είναι από τους σημαντικότερους
Αμερικανούς συγγραφείς. Ένα
μέρος του έργου του αναφέρεται
στο φυσικό περιβάλλον, με
επίκεντρο την Αλάσκα. Το
υπόλοιπο εξετάζει τις ανθρώπινες
σχέσεις κι είναι επηρεασμένο από
τις σοσιαλιστικές ιδέες. Η γραφή
του διακρίνεται για το ρεαλισμό και
τη λυρική διάθεση που τη διαπνέει.
Έργα του: *Το κάλεσμα της άγριας
φύσης, Η σιδερένια φτέρνα, ο
Ασπροδόντης κ.ά.***

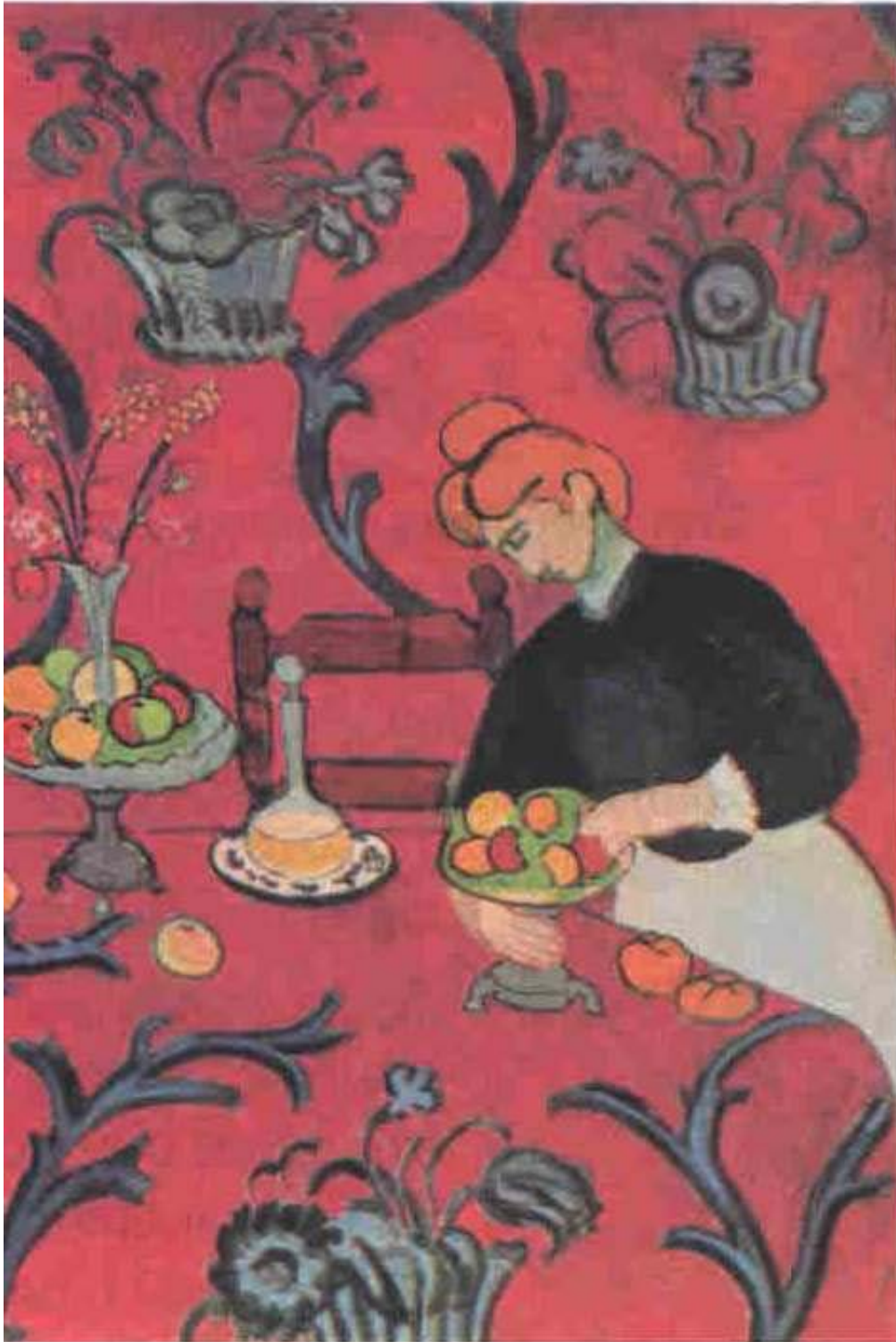
Κοινωνική ζωή

**Γιάννη Γαΐτη,
Άνθρωποι**

Γιάννης Γαΐτης (1923 – 1984)

Σύγχρονος ζωγράφος. Τα «ανθρωπάκια» του συμβολίζουν τη μαζικότητα και την τυποποίηση της σύγχρονης ζωής.

**Ανρί Ματίς, *Αρμονία σε κόκκινο*
(λεπτομέρεια,
Ερμιτάζ, Αγία Πετρούπολη)**

**Ζωή! δεν είναι τίποτε γλυκύτερο
στον κόσμο
απ' την πεντάμορφη ζωή,
την ηλιοφωτισμένη!
Ζωή, κι αν έρχεσαι γοργά
κι από χαρές γεμάτη,
κι αν έρχεσαι με βάσανα
και μ' έγνοιες και μ' αρρώστιες,
ζωή του γέρου και του νιου,
της φτώχειας και του πλούτου,
με της δουλειάς τον ιδρωτα,
με της αργίας τη γλύκα,
με την ειρήνην ήμερη,
με τους αγρίους πολέμους,
και μ' όλες τις καλοκαιριές
και μ' όλους τους χειμώνες,
Ζωή, κι όπως κι α δείχνεσαι,
Ζωή, κι ό, τι κι αν είσαι,
αν είσαι πράγμα ή όνειρο,
καλή κακή κι αν είσαι,**

**χαρά σ' εσέ, δόξα σ' εσέ κι αγάπες
και τραγούδια!**

Κωστής Παλαμάς

Ανρί Ματίς, Αρμονία σε κόκκινο

Ανρί Ματίς (1869 – 1959)

**Γάλλος ζωγράφος, από τους
σημαντικότερους του αιώνα,
πρωτεργάτης του κινήματος του
φωβισμού. Ασχολήθηκε και με
το κολλάζ.**

B1 [Στο νησί των Φαιάκων]

Στην Οδύσσεια ο Όμηρος περιγράφει τις περιπέτειες του Οδυσσέα, του βασιλιά της Ιθάκης, μέχρι να φτάσει στην πατρίδα του. Τα παρακάτω αποσπάσματα είναι παρμένα από τη ζ΄ ραψωδία (στίχοι 177 – 183 και 188 – 218).

Σ' αυτήν ο Οδυσσέας, αφού έχει βγει κολυμπώντας στη χώρα των Φαιάκων, παρουσιάζεται μπροστά στη Ναυσικά, την κόρη του βασιλιά Αλκίνοου. Εκείνη τον συμβουλεύει να δει τον πατέρα της.

Κάμε ένα έλεος, Κυρά.

**Με την ψυχή στο στόμα
στα χέρια σου πρωτόπεσα
κι άλλους δεν ξέρω ανθρώπους
που κατοικούν τη χώρα αυτή
και χαίρονται τον τόπο.**

**Έλα την πόλη δείξε μου
και δώσ' μου ένα αποφόρι*,
μαζί σου αν έφερεις εδώ τα ρούχα
να τυλίξεις.**

**Κι ας σου χαρίσουν οι θεοί
όσα ζητά η καρδιά σου,
άντρα και σπίτι, και γλυκιά
μέσα του αγάπη ας κλείσουν.**

☪

**Κι η ασπροχέρα η Ναυσικά
τ' απάντησε έτσι κι είπε:
«Ξένε, δε φαίνεσαι άκριτος
μήτε άνθρωπος τυχόντας*.**

(το) αποφόρι: παλιό ρούχο

**❖ (ο) τυχόντας: τυχαίος, από
ταπεινή γενιά**

Στον κόσμο ο Δίας μόνος του
μοιράζει τ' αγαθά του,
σε βασιλιάδες και φτωχούς, καθώς
το θέλει εκείνος.
Αυτά και σένα σου 'δωσε και
πρέπει να υπομένεις.
Και τώρα της πατρίδας μου
σαν πάτησες το χώμα,
δε θα σου λείψει φόρεμα μήτε άλλο
απ' όσα πρέπει
να λάβει ξένος δύστυχος που θα
μας συναντήσει.
Και θα σου δείξω πρόθυμα
την πόλη και θα μάθεις
και του λαού της τ' όνομα. Τη χώρα
αυτή οι Φαιάκοι
την έχουν κι είμαι κόρη εγώ
του ξακουσμένου Αλκίνου,
που θάρρος και ζωή απ' αυτόν
κρατιέται των Φαιάκων».
Είπε και τις σγουρόμαλλες φωνάζει
παρακώρες:

«Σταθείτε γιατί φύγατε, κορίτσια,
που είδατε άντρα;
Μήπως και φοβηθήκατε κανείς
οχτρός πως είναι;
Δε βρίσκεται ούτε θα βρεθεί
το παλικάρι τ' άξιο,
που θα 'ρθει εδώ τον πόλεμο
να φέρει στους Φαιάκους,
γιατί οι αθάνατοι θεοί
μας προστατεύουν όλοι
κι αλάργα μες στο πέλαγο
τ' αφροπερικλεισμένο
καθόμαστε παράμεροι, μήτε μας
σμίγουν άλλοι.
Μα αυτός ο δύστυχος εδώ
ναυαγισμένος ήρθε
και πρέπει να τον σώσουμε. Γιατί
τους στέλνει ο Δίας
φτωχούς και ξένους. Πρόσχαρο
το λίγο που θα δώσεις.
Μα ελάτε, κόρες, δώστε του φαΐ,
πιωτό του ξένου

και στο ποτάμι λούστε τον,
σε απάνεμο ένα μέρος».
Είπε κι οι κόρες στάθηκαν κι
έσπρωχνε η μια την άλλη,
και σ' ένα απόσκιο οδήγησαν
το θειικό Δυσσέα,
καθώς τους είπε η Ναυσικά,
του Αλκίνου η θυγατέρα.
Κοντά του ρούχα του 'βαλαν,
χιτώννα και χλαμύδα,
του 'δωσαν και ροϊ* χρυσό με λάδι
υγρό γεμάτο,
και τον καλούσαν να λουστεί
στού ποταμού το ρέμα.

μετάφραση: Ζήσιμος Σίδερης

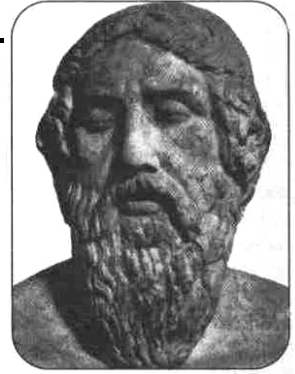
(το) ροϊ: ελαιοδοχείο με μακρύ
λεπτό στόμιο· μ' αυτό ρίχνουν το
λάδι στο φαγητό

Ερωτήσεις - Δραστηριότητες:

- 1. Να χαρακτηρίσετε τη Ναυσικά από τη συμπεριφορά της απέναντι στον Οδυσσέα, τον ξένο δηλαδή που φτάνει στη χώρα της ταλαιπωρημένος.**
- 2. Τι πίστευαν για τους ξένους και ποιο ρόλο είχε η φιλοξενία στη ζωή των αρχαίων Ελλήνων; Σε ποιους στίχους του αποσπάσμα-τος της Οδύσσειας φαίνεται αυτό;**
- 3. Στο θέμα της φιλοξενίας οι σύγχρονοι Έλληνες ποια στάση κρατούν; Δώστε κάποια παραδείγματα.**
- 4. Ποια επίθετα χρησιμοποιεί ο Όμηρος για να χαρακτηρίσει τη Ναυσικά, τις παρακόμες και τον Οδυσσέα; Προσθέστε και δικά σας επίθετα δικαιολογώντας τα.**

Όμηρος

Είναι ο μεγαλύτερος αρχαίος Έλληνας επικός ποιητής. Λέγεται ότι γεννήθηκε στη Χίο ή στη Σμύρνη μεταξύ του 9ου και του 8ου π.χ. αιώνα. Ήταν πολυταξιδεμένος ραψωδός. Θεωρείται ο συγγραφέας της Ιλιάδας και της Οδύσσειας, που είναι αξεπέραστα έργα του έντεχνου λόγου.

B2 Προμηθέας Δεσμώτης

Η τραγωδία Προμηθέας Δεσμώτης γράφτηκε και διδάχτηκε μεταξύ των ετών 470 και 475 π.Χ. Ο σχετικός μύθος έχει αρκετές παραλλαγές. Σύμφωνα με την πιο γνωστή, ο Προμηθέας, για να βοηθήσει τους ανθρώπους, έκλεψε από τον Ήφαιστο τη φωτιά και τους την έδωσε, διδάσκοντάς τους παράλληλα τις επιστήμες και τις τέχνες. Ο Δίας, για να τον τιμωρήσει, τον έδεσε στο όρος Καύκασο κι έστελνε κάθε μέρα έναν αετό να του τρώει το συκώτι. Τον Προμηθέα τον ελευθέρωσε ο Ηρακλής.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Δέστε, θεός, από θεούς,
πώς πάσχω*.

Χάρισα στους θνητούς ο δύστυχος
τα θεία δώρα
και μπήκα στης ανάγκης το ζυγό.

Έκλεψα κι έκρυψα σε ξύλο κουφωτό
το σπόρο του πυρός*, το δάσκαλο
για πάσα* τέχνη των θνητών,
προίκα μεγάλη.

Για τέτοιο κρίμα πληρώνω μετέωρος
στην ερημιά, καρφωμένος
σε τούτο το βράχο.

πάσχω: υποφέρω ❖ πυρός (το
πυρ): φωτιάς ❖ πάσα (ο πας, η
πάσα, το παν): καθεμιά

**Με βλέπετε τον άμοιρο θεό
δεσμώτη,
τον εχθρό του Διός, το μισημένο
απ' όλους τους θεούς, αυτούς
που στην αυλή του Διός
συχνοδιαβαίνουν.
Γιατί πολύ τον άνθρωπον αγάπησα.**

μετάφραση: Κ.Χ. Μύρης

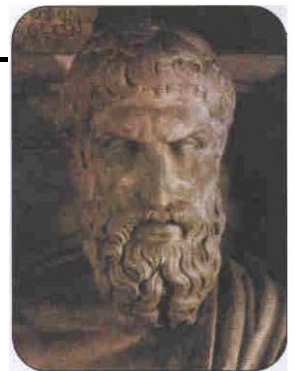

***Ο Άτλας κρατώντας τον
ουράνιο θόλο κοιτά τον
Προμηθέα, δεμένο σε
πάσσαλο, και τον αετό
που του τρώει το
συκώτι. Παράσταση
ζωγραφισμένη στο
εσωτερικό ανοιχτού
αγγείου (κύλικα).
Γύρω στο 550 π.Χ.***

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Γιατί ο Προμηθέας ονομάζει τη φωτιά «δάσκαλο για πάσα τέχνη των θνητών»; Πώς αλλιώς την αποκαλεί;

Αισχύλος

(Αθήνα 525 π.χ. – Γέλα Σικελίας 456 / 455 π.Χ.)

Είναι ένας από τους τρεις μεγάλους τραγικούς ποιητές της αρχαιότητας. Αναφέρεται ως ο «πατέρας της τραγωδίας». Στα έργα του κέντρο είναι ο άνθρωπος που ενδιαφέρεται για τα κοινά και για την πατρίδα του.

Έζησε μια δύσκολη εποχή, όταν η Αθηναϊκή δημοκρατία δοκιμαζόταν από την τυραννία, από ανίκανους πολιτικούς και από εξωτερικούς εχθρούς. Πήρε μέρος σε πολέμους κατά των Περσών. Μερικές από τις τραγωδίες του που έχουν σωθεί, είναι: *Πέρσες, Προμηθέας Δεσμώτης, Ικέτιδες, Επτά επί Θήβας, Ορέστεια (Αγαμέμνων, Χοηφόροι, Ευμενίδες)*. Η συμβολή του στην ανάπτυξη της τραγωδίας υπήρξε μεγάλη. Πρόσθεσε στα έργα του και δεύτερο ηθοποιό, δίνοντας έτσι μεγαλύτερο ενδιαφέρον στη θεατρική πράξη.

***Η λύτρωση του Προμηθέα
από το μαρτύριό του.***

**Λεπτομέρεια παράστασης
ζωγραφισμένης σε μεγάλο αγγείο,
ειδικό για το ανακάτεμα του
κρασιού με νερό (κρατήρας).
350-325 π.Χ.**

Νικηφόρος Βρεττάκος

B3 Προμηθέας ή το παιχνίδι μιας μέρας

*Το απόσπασμα που θα διαβάσετε
είναι από το ομώνυμο έργο του
Νικηφόρου Βρεττάκου,
εμπνευσμένο από την τραγωδία του
Αισχύλου Προμηθέας Δεσμώτης.*

Η βουλή* μου είναι μία.

Προστατέψτε αυτό
το αγαθό που σας έδωσα,

Προπάντων
να ξέρετε πως εκείνο που λάμπει

μέσα της
είναι το ίδιο το μέλλον σας. Και πως,
αν συμβεί να την σβήσει,

φυσώντας την
με όλη του την άβυσσο, ο Δίας, τότε
σκότος θα πέσει σ' όλο

το μέλλον σας.

Ας ξεσκίζεται εκείνος λέγοντας πως
η κλοπή της φωτιάς είναι τάχατε

έγκλημα.

Αυτή είναι η πρώτη δίκαιη πράξη.

η βουλή: η θέληση, η απόφαση, η
επιθυμία

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

- 1. Γιατί η κλοπή της φωτιάς θεωρείται δίκαιη πράξη;**
- 2. Τι συμβολίζει η φωτιά στον *Προμηθέα του Αισχύλου* (σελ. 134) και στον *Προμηθέα του Βρεττάκου*; Ποια είναι η αξία της για τον άνθρωπο;**
- 3. Τι συμβολίζει ο Δίας;**

Νικηφόρος Βρεττάκος

**(Κροκεές Λακωνίας 1912 –
Πλούμιτσα Λακωνίας 1991)**

**Σημαντικός Έλληνας ποιητής.
Έγραψε, επίσης, πεζογραφήματα,
κριτικές μελέτες και άρθρα.**

Τιμήθηκε με πολλά λογοτεχνικά βραβεία και το 1987 εκλέχτηκε ακαδημαϊκός. Πήρε μέρος στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο και στην Εθνική Αντίσταση. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας (1967 - 1974) έζησε αυτοεξόριστος στην Ευρώπη. Σε πολλά ποιήματά του αναφέρεται σε ελληνικά και παγκόσμια κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα, και διαμαρτύρεται για τη φρίκη του πολέμου. Γενικά, στο έργο του μιλά με λυρισμό, και τρυφερότητα για τον άνθρωπο και την αγάπη. Τα ποιήματά του έχουν συγκεντρωθεί σε τρεις τόμους. Στα πεζογραφήματά του ανήκουν *Το γυμνό παιδί*, *Μπροστά στο ίδιο ποτάμι*, *Οδύνη* κ.ά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 1ου ΤΟΜΟΥ

ΣΕΛ.

Λίγα λόγια για τα παιδιά 5

Α΄. Εμείς και η φύση

1. Φώτης Κόντογλου,
Ο αστρολάβος 11

2. Οδυσσέας Ελύτης,
Ο ήλιος ο ηλιάτορας 24

3. Κωστής Παλαμάς,
[Στον κήπο]* 31

4. Κώστας Βάρναλης,
[Να σ'αγναντεύω θάλασσα] .. 37

5. Γιάννης Ρίτσος,
[Τραγουδάκια του Φωτούλη] 43

6. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος,
Η πολιτεία της λίμνης 49

7. Ανδρέας Λασκαράτος,

Στο Καλοκαίρι	62
8. Τσου Τσεν Πάι, Ο σκαντζόχοιρος	68
9. Γιώργος Μπόντης, [Ο ασημένιος δρόμος]	71
10. Ελένη Χωρεάνθη, Η Ασπρούδα	86
11. Ηλίας Βενέζης, Η Χιονάτη της Πάρνηθας	97
12. Τζακ Λόντον, [Ένας σκύλος σωτήρας]	108

Β΄. Κοινωνική ζωή

1. Όμηρος, [Στο νησί των Φαιάκων]	127
2. Αισχύλος, Προμηθέας Δεσμώτης	134

**3. Νικηφόρος Βρεττάκος,
Προμηθέας ή το παιχνίδι
μιας μέρας 140**

***Οι τίτλοι που βρίσκονται μέσα σε
αγκύλες είναι των ανθολόγων.**

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.